

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

aktuální vydání Bulletinu lidských práv zahajujeme příspěvkem Kateřiny Šimáčkové a Veroniky Bílkové pojednávajícím o podzimních (online) zasedáních Benátské komise. Projednávaná témata jako volby a digitalizace nebo nouzové stavy byla vskutku aktuální.

David Janků z Kanceláře veřejného ochránce práv následně představuje výsledky výzkumu rozhodování českých soudů o diskriminaci.

Závěrům lidskoprávních smluvních orgánů za druhou polovinu roku 2020 se věnuje Daniela Petržílková. Tyto výbory sídlící v Ženevě se v daném období plně soustředily na stížnosti jednotlivců.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost se Alžběta Dvořáková zaměřuje na rozhodnutí žalobkyně Mezinárodního trestního soudu zahájit vyšetřování situací v Palestině, Nigérii a na Ukrajině.

Eliška Hůlová z evropské sekce se věnuje rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, který kritizoval ČR z důvodu nadměrného umísťování dětí do kojeneckých ústavů.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva informuje Aneta Majerčíková o přelomovém případě před Nejvyšším soudem USA, který se týká nucené dětské práce v Africe.

Daniela Petržílková z české sekce přibližuje na příkladu konkrétního kárného řízení, nakolik si může soudce dovolit veřejnou kritiku. Jaké jsou tedy hranice svobody projevu soudců?

Zajímavé čtení Vám přeje

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma		
- Benátská komise v online prostoru - Veřejný ochránce práv zmapoval rozhodování soudů o diskriminaci - Závěry jednání lidskoprávních smluvních orgánů v Ženevě za srpen-prosinec 2020	3 8 10	3
1) Mezinárodní trestní spravedlnost		13
- Mezinárodní trestní soud zahájí vyšetřování situací v Palestině, Nigérii a na Ukrajině - Ovlivňování svědků před Mezinárodním trestním soudem v souvislosti s tzv. keňskými případy	13 16	
2) Evropský systém ochrany lidských práv		18
- Evropský výbor kritizuje českou praxi kojeneckých ústavů: skončí už jednou provždy? - ESLP odmítl stížnost advokátů na uložení vysoké pokuty za pohrdání soudem. Snížil tak standard ochrany? - Nové lidskoprávní sankce i pravidla regulace internetového obsahu: ambice Evropské unie lépe vymáhat své ideály? - Aktuality: prosinec 2020 a leden 2021	18 21 24 28	
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva		30
- Odpovědnost obchodních společností za porušování lidských práv – přelomový případ před Nejvyšším soudem USA - Moldavsko má novou prezidentku - Evropský nositel Nobelovy ceny za mír zahájil vojenskou operaci - Významný krok ke konci jaderných zbraní?	30 33 35 37	
4) Česká republika a lidská práva		40
- Může soudce veřejně kritizovat výsledek výběrového řízení na pozici předsedy soudu? - Výroční zpráva BIS za rok 2019. Jakým novým hrozbám ČR čelí? - Prostorové odposlechy ve světle nedávné judikatury Nejvyššího soudu	40 43 46	
Monitoring lidskoprávních publikací	49	
Redakce Bulletinu	50	

Citace titulní fotografie Benátky, autor: Jan Lhotský, editace: ořez.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu Centra** najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Benátská komise v online prostoru

Kateřina Šimáčková
Veronika Bílková
zástupkyně ČR v Benátské komisi

V příspěvku nazvaném *Benátská komise v časech koronaviru*, který se věnoval dvěma jarním zasedáním Benátské komise, jsme zmínili, že říjnové zasedání má být spojeno s oslavou 30. výročí založení Benátské komise. Současně jsme vyjádřili pochyby o tom, zda bude možné oslavu uskutečnit. Pochyby se v plné míře naplnily a na podzim 2020 nakonec neproběhla ani oslava, ani tradiční – říjnové a prosincové – zasedání Benátské komise. Vše bylo v míře, v jaké to bylo možné, přesunuto do online prostoru.

Podobně jako jiné orgány přitom Benátská komise zjistila, že online prostor sice nabízí užitečnou alternativu pro krizové situace, reálný prostor, kde se lidé setkávají i mimo hlavní sál, resp. hlavní monitor, ale plně nahradit nedokáže. Koronavirová krize navíc zasáhla nejen do způsobu, jakým Benátská komise jedná a přijímá stanoviska, ale poznamenala též práci na jednotlivých stanoviscích a studiích. Jejich příprava se od jara musí obejít bez osobních setkání zpravodajů i bez návštěv cílových zemí.

Navzdory těmto omezením je třeba říci, že zájem o výstupy Benátské komise neklesá. Trend je spíše opačný, o čemž svědčí skutečnost, že během dvou podzimních online zasedání přijala Komise rekordní počet celkem 17 stanovisek a sedmi studií. Novinkou je, že celá polovina stanovisek byla na žádost států přijata ve formě stanovisek urgentních (*urgent opinions*). Taková stanoviska jsou zveřejněna bez formálního projednání na plénu Komise, jež je následně jen dodatečně schválí (*endorse*), a to bez obvyklé diskuse. Nárůst počtu urgentních stanovisek, která kvůli zjednodušené proceduře přijímání budí mezi členy Komise dlouhodobě výhrady, se odvíjí od toho, že řada členských států čelila v posledních měsících politickým krizím, jejichž řešení nebylo možné odkládat.

V tomto příspěvku se nicméně hlavní pozornost nezaměřuje na žádné z urgentních stanovisek. Po stručném shrnutí výstupů přijatých na obou podzimních zasedáních podrobněji pojednáme o dvou

Volodymyr Zelenskyy, ukrajinský prezident [1]

obecnějších studiích, které Benátská komise na podzim přijala.

Říjnové zasedání Benátské komise

Zasedání konané ve dnech 8. – 9. října 2020 bylo historicky první, které proběhlo v plném online formátu (konkrétně prostřednictvím platformy KUDO). Jak již víme, původně mělo být toto zasedání spojené s oslavou 30. výročí vzniku Benátské komise, jíž se mělo zúčastnit několik hlav států a řada pamětníků událostí z roku 1990. Oslava se ovšem do online prostoru jednoduše přesunout nedala, a tak byla odložena na neurčito.

Určitou, byť velmi nedokonalou kompenzací se stalo vydání knížky *Benátské komise. 30 let úsilí o demokracii prostřednictvím práva (1990 – 2020)*, [1] která připomíná hlavní zlomové body ve vývoji Benátské komise a mapuje témata, na něž se Komise během let zaměřovala. Do knihy přispěla také česká členka Komise, a to s příspěvkem na téma *Benátská komise a výjimečný stav*. [2] Téma, navržené na podzim roku 2019, se nakonec z důvodů, které jistě není třeba vysvětlovat, ukázalo jako velmi relevantní a aktuální.

Hlavní náplní říjnového zasedání tvořily jako obvykle diskuse o jednotlivých stanoviscích a studiích. Stanovisek bylo přijato celkem deset, z toho sedm (k legislativě přijaté či připravované v Gruzii, na Islandu, v Kosovou, na Maltě, v Turecku, na Ukrajině a v Uzbekistánu) prošlo standardní procedurou, zatímco tři (Černá Hora, Moldávie, Ukrajina) měla podobu urgentních stanovisek, a byla proto pouze schválena. Dále Benátská komise přijala čtyři studie, jimiž byly Zpráva o řešení volebních sporů, Revidované směrnice k referendu, Zpráva o trestní odpovědnosti za pokojné výzvy k radikální ústavní změně ve světle judikatury ESLP a Zpráva o opatřeních přijatých v členských státech EU v souvislosti s pandemií koronaviru.[3] Poslední zpráva, na jejímž vzniku se podílela také česká členka Komise, bude představena podrobněji. Důvodem je jak aktuální téma, tak skutečnost, že se jedná o první studii Benátské komise, která vznikla na základě žádosti Evropského parlamentu. Studie navazuje na *Reflexe k dodržování demokracie, lidských práv a vlády práva během výjimečných stavů*,[4] které Komise vydala dne 25. května 2020 a o nichž jsme informovali minule.

Studie v úvodu připomíná, že pandemie koronaviru vyvolala nejen nejrozsáhlejší zdravotní krizi ve světě od doby španělské chřipky před sto lety, ale že také postavila státy před dilema, jak nalézt rovnováhu mezi ochranou demokratického rozhodování a garancí lidských práv na straně jedné a účin-

Benátská komise se věnovala také problematice voleb [2]

ným potíráním šíření koronaviru na straně druhé. Zdůrazňuje přitom, že základní standardy lidských práv, demokracie a vlády práva platí jak v běžných časech, tak za výjimečného stavu (formálně vyhlášeného či nikoli), byť v této druhé situaci mohou být tyto standardy určitým způsobem dočasně omezeny či dokonce suspendovány. Studie se zaměřuje specificky na ta omezení, jež byla přijata státy v rámci současné koronavirové krize. Vzhledem k tomu, že tato krize nebyla v době přípravy studie (a není ani při psaní tohoto příspěvku) ještě zdaleka minulostí, byl nakonec výstup přijat coby prozatímní (*interim report*) s tím, že se předpokládá jeho aktualizace ve světle dalšího vývoje.

Studie se zaměřuje na tři větší tematické okruhy. Prvním je instituce nouzového stavu a materiální i procesní požadavky jeho vyhlášení. Benátská komise vyjadřuje jasnou preferenci pro formálně vyhlášený (*de iure*) nouzový stav, jehož úprava by měla být, aspoň v základech, zakotvena na ústavní úrovni, v Ústavě či ústavním zákoně (jak je to v ČR, kde je klíčovým pramenem úpravy Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR). Studie současně ukazuje, že státy Evropské unie byly, alespoň v rámci první vlny koronavirové krize, v přístupu značně nejednotné – některé vyhlásily nouzový stav a derogovaly od závazků podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (Lotyšsko), jiné se omezily na první krok (Česká republika) a další přijímaly mimořádná opatření v běžném právním režimu (Nizozemí). Růzností se vyznačuje i právní úprava nouzového stavu v jednotlivých zemích. Některé země např. znají jeden jediný nouzový režim, jiné, včetně České republiky, mají na výběr z režimů několika. Bez ohledu na národní právní rámec se obecně uplatňuje požadavek, aby nouzový stav a jednotlivá nouzová opatření odpovídala zásadám nezbytnosti, přiměřenosti a dočasnosti. Studie přímo neukazuje na žádný konkrétní stát, který se těmito zásadám v posledních měsících zpronevěřil, jejich rozbořem ale poskytuje určitý návod, jak takové jednání identifikovat.

Druhým tematickým okruhem studie je dohled nad nouzovým stavem a nouzovými opatřeními. Studie rozlišuje dohled vnitřní, vykonávaný uvnitř jednotlivých států, a dohled vnější, jenž připadá mezinárodním orgánům. V obou případech platí, že dohled se zaměřuje primárně na kroky realizované výkonnou mocí, neboť právě k jejímu posílení v mimořádné době obvykle dochází, a že jej může vykonávat celá řada orgánů. Na národní úrovni je

Sídlo Rady Evropy, Štrasburk [3]

to zejména parlament (politická kontrola), soudy obecné i soudy nejvyšší, včetně ústavních soudů (soudní kontrola), národní lidskoprávní instituce či úřady veřejných ochránců práv (kvazisoudní kontrola) a také média, občanská společnost a širší veřejnost (veřejná kontrola). Na mezinárodní úrovni připadá významné místo lidskoprávním soudním a kvazisoudním orgánům, včetně Evropského soudu pro lidská práva, i politickým tělesům, např. Evropskému parlamentu. Studie identifikuje některé případy dobré praxe, které se rozvinuly během koronavirové krize. Patří mezi ně např. konání online zasedání parlamentu nebo zavedení práce na dálku (teleworking) zaměstnanců veřejných institucí.

Třetí tematický okruh je soustředěn kolem voleb. Studie konstatuje, že koronavirová krize zkomplikovala konání standardních voleb, popř. referendum, a uvádí příklady toho, jak se státy s touto výzvou vyrovnaly. Mezi nejčastější kroky patřilo posunutí data voleb (využité také v České republice u doplňovacích senátních voleb na Teplicku na jaře 2020) a umožnění elektronického či jiného nekontaktního hlasování. Benátská komise vítá snahy států zachovat i v mimořádné době demokratické procesy, upozorňuje ale na četná úskalí, jež konání voleb či referendum v této době přináší. Mezi tato úskalí se

řadí např. konání předvolební kampaně, které je v případě, kdy v zemi platí zákaz shromažďování či dokonce zákaz vycházení, dosti ztíženo a nemůže probíhat standardním kontaktním způsobem. Krize může též výrazně ovlivnit volební účast a vést k tomu, že určité vrstvy obyvatel, které se cítí stávající situací zvláště ohroženy, se rozhodnou voleb či referenda neúčastnit, což zkresluje výsledky. Benátská komise zakončuje studii vyjádřením důvěry v to, že i v době koronavirové krize mají státy EU možnost zajistit efektivní ochranu obyvatel, aniž by se musely odchýlit od mezinárodních standardů ochrany lidských práv, demokracie a vlády práva. Aktualizované verze studie by měly obsahovat podrobnější zhodnocení toho, nakolik se to kterému z nich povedlo. Na tyto verze si ale budeme muset počkat do roku 2021, resp. do konce současné krize.

Prosincové zasedání Benátské komise

Poslední letošní zasedání Benátské komise proběhlo ve dnech 11.–12. prosince, a to opět plně online. To mimo jiné umožnilo, že se osobně zúčastnily dokonce dvě hlavy státu, albánský prezident Ilir Meta a prezident Ukrajiny Volodymyr Zelenskyy. Během zasedání byla přijata dvě nová stanoviska (Albánie,

Kosovo) a potvrzeno bylo pět stanovisek urgentních (Bulharsko, Kyrgyzstán, Moldávie, 2 x Ukrajina). K nim se připojily tři obecnější studie – Revidované společné směrnice k politickým stranám (vypracované ve spolupráci s OBSE-ODIHR), Revidovaná zpráva o individuálním přístupu k ústavní spravedlnosti a Principy použití digitálních technologií ve volebních procesech v souladu s lidskými právy. Podrobněji se zaměříme na poslední studii,[5] která dobře ukazuje, že digitalizace a přechod do online prostoru se dnes týká prakticky všech procesů, včetně těch volebních. Současně platí, že i po tomto přechodu je třeba zajistit dodržování lidských práv a základních svobod.

Studie vychází z toho, že internet a sociální média otevírají nové možnosti politické participace a staly se zásadními ve volebních procesech. Nová média současně přinášejí nové výzvy či ohrožení demokracie, jako je kyberkriminalita, a to zejména s ohledem na nemožnost omezit internet státními hranicemi a na to, že platformy digitální komunikace i databáze informací vlastní soukromé společnosti. Na tato rizika je třeba reagovat právní regulací, která však musí respektovat základní práva, zejména svobodu projevu, hospodářské svobody, právo na soukromí i sociální práva. Studie upozorňuje i na nový koncept času, okamžitou informační reakci, což vyžaduje rychlou odezvu ze strany státu, aby případná právní ochrana byla efektivní. Internet prostě může být nástrojem demokracie, ale také jejího ohrožení –

nelze cenzurovat informace, ale současně je třeba dohlížet na to, jak v digitálním prostoru dochází k modelování a manipulaci lidského chování.

Prvním důležitým principem zůstává podle uvedené studie ochrana solidní veřejné debaty a svobody projevu i v digitálním prostředí, a to zejména v době voleb. Při případné regulaci je třeba mít na vědomí, že hlídačem demokracie nejsou jen média, ale též nevládní organizace, političtí aktivisté, opozice, vědci a výzkumníci, intelektuálové, blogeri, a to včetně těch, kdo přinášejí informace a myšlenky, které jsou kontroverzní.

Druhým principem je požadavek, aby během volební kampaně měl příslušný státní orgán, buď speciální orgán řídící volby či nestranný soud, možnost vyžadovat po soukromých společnostech, spravujících internetový obsah, aby odstranily obsah umístěný na internetu třetími stranami, který bude jasně definován ve volebních zákonech a jehož odstranění bude v souladu s mezinárodním právem. Třetí princip zdůrazňuje, že v průběhu volební kampaně musí být chráněn otevřený internet a neutralita sítí. Čtvrtý princip poukazuje na to, že osobní data je třeba efektivně chránit, a to zejména v klíčové části volebního procesu (jde například o údaje ve volebních seznamech, ale též ochranu anonymity na internetu či možnost jednotlivce jednoduše získat informaci o tom, která jeho data má k dispozici provozovatel internetových služeb, zejména ta, která se týkají se jeho politických názorů).[6]

Benátky [4]

Podle pátého principu musí být chráněna volební integrita, a to prostřednictvím periodicky kontrolovaných pravidel politické reklamy a odpovědnosti jejích zprostředkovatelů na internetu tak, aby zaručovala svobodu a férovost voleb. Šestý princip vyžaduje, aby byla volební integrita zaručena i tím, že budou přijaty mezinárodní úpravy speciálně reagující na nové technologické kontexty a vyvíjet institucionální kapacity boje proti kybernetickým hrozbám.

Sedmý princip zdůrazňuje nutnost posílení rámců mezinárodní spolupráce a spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem. Poslední, osmý princip zdůrazňuje podporu přijímání autoregulačních mechanismů u provozovatelů internetových služeb, vzdělávacích institucí a sociálních sítí, směřujících k zamezení manipulace, zneužívání osobních údajů, desinformací apod. Přímé vyzývání k násilí či nelegálním aktivitám pak nechť je považováno za projev, který není chráněn a jenž může být zakázán na sociálních médiích i celkově na internetu.[7]

Pár slov závěrem

Rok 2020 měl být pro Benátskou komisi rokem oslav i rokem kritického zhodnocení toho, kam se Komise za třicet let své existence posunula a jaký dopad měly její aktivity na právní, politický a sociální vývoj v členských státech. Koronavirová krize, která znemožnila Komisi všechna čtyři pravidelná setkání a přinutila ji, jako mnoho dalších orgánů, uchýlit se do online prostoru, ale oslavy i kritické zhodnocení odsunuly na neurčito. Místo toho si Benátská komise vyzkoušela, jak se umí vyrovnat s mimořádnými okolnostmi a nakolik je za těchto okolností o její služby dále zájem.

V obou případech jsou výsledky více než uspokojivé. Přes nemožnost realizovat fyzická setkání či návštěvy států Komise dále vypracovávala a přijímala stanoviska i studie, které se svou kvalitou i hloubkou analýzy nijak neliší od výstupů z doby před koronavirem. Krize, jíž státy čelily, navíc nijak nesnížila jejich připravenost konzultovat s Benátskou komisí přijímané a připravované legislativní akty. Naopak, zejména ve druhé půlce roku se státy i mezinárodní organizace na Komisi obracely až nadstandardně často, a to mnohdy ve věcech, jež vyžadovaly urgentní zásah Komise.

Po již téměř roce od počátku koronavirové krize lze konstatovat, že Benátské komise v této krizi obstála. Přesto se již všichni její členové i zaměstnanci sekretariátu těší na to, až se věci opět vrátí k normálu a Benátská komise bude znovu benátskou nejen svým názvem, ale i místem konání svých zasedání.

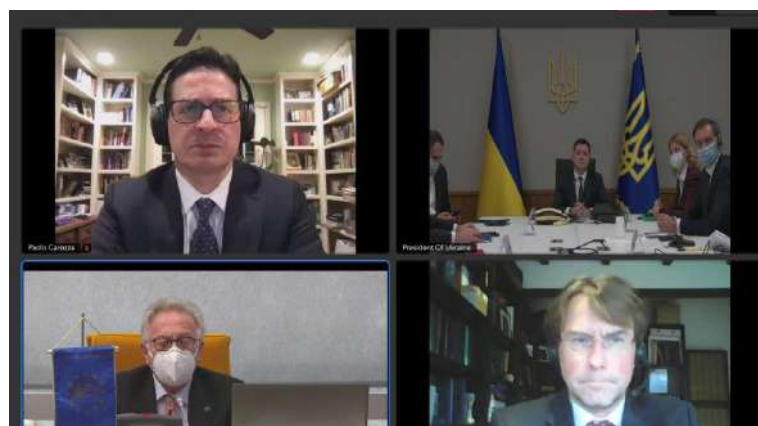
Poznámky

- [1] Simona Granata-Menghini, Ziya Caga Tanyar (eds), Venice Commission) Thirty-year quest for democracy through law (1990 – 2020), Lund: Juristförlaget, 2020.
- [2] Veronika Bílková, The Venice Commission and the State of Emergency, in tamtéž, str. 105-130.
- [3] Venice Commission, CDL-AD(2020)018, Interim report on the measures taken in the EU member states as a result of the covid-19 crisis and their impact on democracy, the rule of law and fundamental rights, 10 October 2020.
- [4] Venice Commission, CDL-AD(2020)005, Reflections on Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law During States of Emergency, 25 May 2020.
- [5] Venice Commission, CDL-AD(2020)037, Principles for a fundamental rights-compliant use of digital technologies in electoral processes, 11 December 2020.
- [6] K tomu též tzv. Úmluva 108+, o ochraně jednotlivců s ohledem na zpracování jejich osobních dat (Convention for the protection of individuals with regard to the processing of personal data), z roku 1981.
- [7] Srov. např. rozhodnutí ESLP, Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, 16.6.2015.

Fotografie

- [1] Volodymyr Zelensky-20 May 2019 Vadim Chuprina - A, autor: Vadim Chuprina, 20. květen 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Benátská komise se věnovala také problematice voleb, autor: Arnaud Jaegers, 7. květen 2017, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.
- [3] Council of Europe Palais de l'Europe, autor: Council of Europe, 17. březen 2008, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0, editace: ořez.
- [4] Benátky, autor: jpeter2, 11. srpen 2014, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.
- [5] Prosinčové jednání Benátské komise. 2020_12_10_UKR2, autor: Venice Commission of the Council of Europe, 11. prosinec 2020, zdroj: Venice Commission of the Council of Europe, editace: ořez.

Prosinčové jednání Benátské komise [5]

Veřejný ochránce práv zmapoval rozhodování soudů o diskriminaci

David Janků

právník v Kanceláři veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv provedl v roce 2020 výzkum, ve kterém zmapoval rozhodování českých soudů ve sporech s námitkou diskriminace mezi lety 2015 až 2019 v rámci své působnosti jako národního orgánu pro rovné zacházení. Jakými aspekty rozhodování soudů se ochránce ve výzkumu zabýval, jaká jsou jeho zjištění a jaká navrhl doporučení?

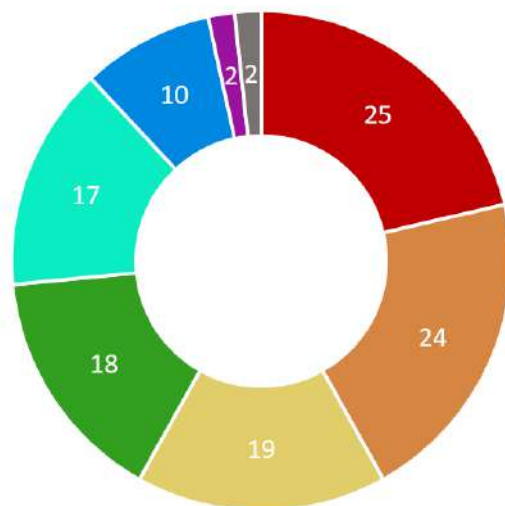
Jedním ze zákonných úkolů ombudsmana je přispívat k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami.[1] Proto mimo jiné poskytuje metodickou pomoc obětem diskriminace a provádí výzkumy. Jelikož se oběti diskriminace na ochránce obrací, měl by mít o soudním rozhodování v těchto věcech přehled. Právě soudy jsou jediné, které mohou vydat závazné rozhodnutí.

Ombudsman v rámci výzkumu analyzoval 204 rozhodnutí obecných soudů v 90 případech včetně několika rozhodnutí Ústavního soudu. Jelikož v České republice neexistuje komplexní databáze všech soudních rozhodnutí, ochránce část rozhodnutí získal od přímo od svých stěžovatelů nebo z dílčích veřejně dostupných databází. Zbývající část si vyžádal od soudů.

Ochránce se kromě obecných statistik počtu případů podle oblastí a důvodů zabýval také způsobem dokazování v diskriminačních sporech, udělováním náhrady nemajetkové újmy či reflexí stanovisek ochránce soudy. V jednotlivých kapitolách se podrobně věnoval popisu a zhodnocení judikatury soudů v oblastech práce a zaměstnání, zdravotní péče, vzdělání, zboží a služeb a bydlení.

Nejčastější případy diskriminace

Podle závěrů výzkumu se lidé na soudy obraceli s žalobami proti diskriminaci nejčastěji v oblasti práce a zaměstnání (66 % případů), což je trendem již od účinnosti antidiskriminačního zákona v roce 2009. Mezi lety 2010–2014 šlo dokonce o 80 % případů.

Srovnání namítaných důvodů diskriminace v 90 analyzovaných případech [1]

V četnosti následovaly případy v oblastech vzdělání (12 %) a bydlení (10 %).

Žalobci nejčastěji namítali důvody zdravotního postižení, věku, pohlaví a romské etnicity, které dohromady tvořily téměř 70 % případů. Jen minimum z nich se týkalo náboženského vyznání či světonázoru. Je však potřeba dodat, že v některých případech žalobci neuvedli žádný konkrétní diskriminační důvod, nýbrž jen nerovné zacházení obecně.

Dokazování diskriminace je problematické

Za nejproblematictější aspekt dokazování v případech diskriminace ochránce označil současnou úpravu sdílení důkazního břemene v občanském soudním řádu.[2] Ten umožňuje rozdělit břemeno dokazování mezi žalobce a žalovaného pouze ve spojení určitých oblastí a důvodů.

Podstatou sdílení důkazního břemene je, že žalobce musí před soudem dokázat, že byl znevýhodněn proti ostatním. K tomu musí dodat, že příčinou znevýhodnění byl některý ze zakázaných důvodů, a to i s pouhým odkazem na podezřelé okolnosti. Důkazní břemeno se poté přenáší na žalovaného, který

musí prokázat, že žalobce neznevýhodnil, nebo že pro to byly ospravedlnitelné důvody. Motiv svého jednání by měl být schopen vysvětlit sám žalovaný.

Občanský soudní řád v současnosti neposkytuje všem obětem diskriminace stejné procesní záruky, což neodpovídá jednotné ochraně hmotněprávní. V praxi se navíc soudy v aplikaci sdílení důkazního břemene rozcházejí. Ochránce proto doporučuje úpravu sjednotit tak, aby pokrývala všechny oblasti i důvody.

Soudy se zdráhají přiznat náhradu nemajetkové újmy

Podle zkoumaných rozhodnutí požadují v petitu žalob náhradu nemajetkové újmy dvě třetiny žalobců. V drtivé většině případů však soudy přiznaly nižší než požadovanou částku. Předmětem výzkumu byly i případy, kdy soudy nepřiznaly náhradu nemajetkové újmy vůbec z důvodu, že považovaly přiznání jiných nároků podle antidiskriminačního zákona za dostačující. Ten totiž stanoví, že přiznání náhrady nemajetkové újmy má pouze subsidiární povahu, což je ovšem v rozporu s právem Evropské unie.

Podle právní doktríny, ke které se kloní také ochránce, je však potřeba chápat náhradu nemajetkové újmy jako rovnocenný nárok. Uvádí, že je vždy nutné zajistit, aby sankce měly skutečně odrazující charakter, což nejlépe umožňují ty, které jsou finanční povahy. To by podle něj mohla vyřešit novela antidiskriminačního zákona tak, aby místo náhrady nemajetkové újmy soudy udělovaly přiměřené zadostiučinění podle předpisů občanského práva.

Shodují se názory ochránce a soudů?

Ze 14 případů, které se před soudním řízením dostaly také k ochránci, posoudily obecné soudy shodně 9 případů, tedy necelé dvě třetiny. Pokud se ovšem na řízení podíváme optikou soudních instancí, nalézací soudy došly ke stejnému závěru jako ochránce zhruba v polovině rozhodnutí, odvolací soudy pouze ve třetině z nich a Nejvyšší soud naopak ve všech (k němu se ovšem dostaly pouze 3 případy včetně známé „šátkové“ kauzy [3]).

Ochránce: pomohla by konkrétní legislativní opatření

V rámci výzkumu ombudsman formuloval několik legislativních doporučení. Prvně navrhuje sjednocení pravidel pro sdílení důkazního břemene a odstranění subsidiarity náhrady nemajetkové újmy v penězích. Dále doporučuje snížit poplatek za odvolání v diskriminačních sporech na úroveň poplatku za podání antidiskriminační žaloby z 2 000 Kč (či 1 % z požadované výše náhrady nemajetkové újmy, pokud převyšuje 200 000 Kč) na 1 000 Kč.

Za účinný nástroj k potírání plošné diskriminace považuje ochránce také žalobu ve veřejném zájmu (*actio popularis*), která v českém právním řádu chybí. Vhodné by podle něj bylo také právně zakotvit odvozenou diskriminaci jako formu diskriminace, kterou uznal Soudní dvůr Evropské unie.[4]

V neposlední řadě a v přímé návaznosti na výzkum pak ochránce doporučuje, aby anonymizovaná rozhodnutí českých soudů, a to nejen ta týkající se diskriminace, byla dostupná ve veřejně přístupné databázi. Její vytvoření a zavedení povinnosti soudů rozhodnutí zveřejňovat by přispělo k jednotnosti jejich postupu, a tím k větší právní jistotě pro všechny, kteří se na soudy obracejí.

Poznámky

- [1] Viz ustanovení § 21b zákona o veřejném ochránci práv.
- [2] Viz ustanovení § 133a občanského soudního řádu.
- [3] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, č. j. 25 Cdo 348/2019-311.
- [4] Srov. rozsudek Soudního dvora Evropské Unie ve věci C-303/06 Coleman v Attridge Law ze 17. července 2008.

Zdroje

Veřejný ochránce práv. 2020. Rozhodování českých soudů o diskriminačních sporech 2015–2019. Výzkum veřejného ochránce práv 2020 (https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/2020-vyzkum_judikatura-DIS.pdf).

Fotografie

- [1] Srovnání namítaných důvodů diskriminace v 90 analyzovaných případech, graf podle dat Kanceláře veřejného ochránce práv vytvořil autor, editace: ořez.

Závěry jednání lidskoprávních smluvních orgánů v Ženevě za srpen–prosinec 2020

Daniela Petržílková

V období srpna až prosince 2020 se konalo devět zasedání osmi lidskoprávních výborů OSN. Kvůli pandemii COVID-19 tyto smluvní orgány odložily projednávání periodických zpráv států o plnění závazků vyplývajících z mezinárodních lidskoprávních smluv. Některé výbory se navzdory pandemii při svých zasedáních zabývaly stížnostmi jednotlivců na porušování lidských práv. K jakým závěrům výbory došly?

Lidskoprávní výbory OSN jsou expertní orgány zřízené mezinárodními smlouvami OSN o lidských právech.[1] Jejich činnost spočívá v monitoringu lidskoprávní situace ve státech, které k dané smlouvě přistoupily, a ve vydávání tzv. závěrečných doporučení pro vlády smluvních států.

Některé výbory mohou přijímat rovněž stížnosti jednotlivců na porušení lidských práv v konkrétním státě. Rozhodnutí výboru o individuální stížnosti je konečné a není možné se proti němu odvolat. Jelikož však uvedené smluvní orgány nejsou soudy, jejich rozhodnutí nejsou formálně právně závazná. Pokud výbor rozhodne, že v posuzovaném případě došlo ve smluvním státě k porušení lidských práv, vyzve jej, aby ve stanovené lhůtě informoval výbor o opatřeních, která přijal za účelem provedení rozhodnutí. V praxi se jedná např. o finanční kompenzaci stěžovatele, legislativní změny či změny praxe.

Výbor pro lidská práva: mučení v Kyrgyzstánu a děti bez státní příslušnosti v Nizozemsku

Výbor pro lidská práva, který dohlíží na dodržování Mezinárodního paktu o občanských a politických právech („Pakt“), řešil na svém říjnovém zasedání několik stížností proti Kyrgyzstánu týkajících se mučení.

Výbor v případě jedné ze stížností zjistil, že stěžovatele zatkla v prosinci 2009 v jeho domě policie. Policisté převezli stěžovatele na policejní stanici. Tam se ho snažili přesvědčit, aby se přiznal ke krádeži počítače v továrně, kde pracoval. Když

Palác národů, OSN, Ženeva [1]

se stěžovatel odmítl přiznat, začali ho policisté obušky bít a vyhrožovat mu, že mu do kapes podstrčí drogy, aby byl odsouzen za drogový trestný čin. V důsledku tohoto zacházení musel stěžovatel strávit téměř měsíc v nemocnici. Státní zástupce opakovaně odmítl případ stěžovatelova mučení vyšetřit.

Výbor ve svém rozhodnutí připomněl, že v případě zadržení jednotlivce státními orgány nese stát odpovědnost za bezpečí daného člověka. V případě, že takový člověk utrpí v zařízení, kde je státními orgány omezován na svobodě, nějaké zranění, nese důkazní břemeno stát. Stát musí v takovém případě prokázat, že zranění nezpůsobily úřední osoby. Zároveň je stát povinen situaci důkladně a nestranně prošetřit. To se v posuzovaném případě nestalo, proto výbor shledal porušení čl. 7 (zákaz mučení) a čl. 2 odst. 3 písm. a) Paktu (povinnost zajistit účinnou ochranu).

Další porušení Paktu shledal výbor v případě stížnosti desetiletého chlapce proti Nizozemsku. Podle článku 24 odst. 3 má každé dítě právo na státní příslušnost. Úřady stěžovateli po narození zaregistrovaly neznámou státní příslušnost, jelikož jeho matka neměla žádné státní občanství. Stěžovatelova matka se narodila v Číně, a po narození bratra ji rodiče opustili, aniž by ji zaregistrovali do čínského registru domácností. Stěžovatelova matka tak nezís-

kala čínské státní občanství, jelikož to je navázáno právě na registraci v systému.

Výbor připomněl, že podle ustáleného výkladu mají státy povinnost přijmout taková vhodná opatření (vnitrostátní, ale i ve spolupráci s ostatními zeměmi), která zaručí, že každé dítě získá po narození státní příslušnost.

Výbor již v minulosti Nizozemsko v rámci periodického přezkumu kritizoval pro mezeru v legislativě. Země totiž po rodičích bez státního občanství požaduje, aby doložili oficiální vyjádření země jejich původu, že narozené dítě nemá státní občanství této země. Stěžovatelova matka se u čínských úřadů o získání takového potvrzení několikrát pokoušela, ale bezvýsledně.

Výbor v rozhodnutí Nizozemsko dále zkritizoval za to, že samo nepřejalo iniciativu a nepokusilo se u čínských orgánů stěžovatelův status ověřit. Rozhodnutí uzavřel apelem na Nizozemsko, aby novelizovalo svou legislativu a zavedlo formální správní řízení pro určování bezdomoveckého statusu. Toto řízení by zamezilo situacím, kdy stát po rodičích vyžaduje získání dokumentů od cizího státu, které jim daný cizí stát odmítá vystavit. To vede k tomu, že nizozemské úřady neudělí dítěti nizozemské státní občanství a takové dítě je potom bez státní příslušnosti.

Výbor pro práva osob s postižením: diskriminace ve výběrovém řízení

Individuální stížnost proti Švédsku týkající se přístupu postižených osob k zaměstnání posuzoval

Výbor pro práva osob s postižením na svém srpnovém zasedání. Stěžovatel získal v roce 2004 doktorát z veřejného práva a od té doby pracoval pro různé univerzity jako učitel. Jelikož je stěžovatel hluchý, přednáší ve švédském znakovém jazyce, který tlumočnický tlumočí do mluvené švédštiny.

V roce 2005 vypsal Univerzita Södertörn výběrové řízení na asistenta profesora veřejného práva, do kterého se stěžovatel přihlásil. Výběrová komise stěžovatele vyhodnotila jako nejkvalifikovanějšího uchazeče. Univerzita ale vzápětí výběrové řízení zrušila s odůvodněním, že by financování tlumočnicka znakového jazyka na stěžovatelových přednáškách bylo moc drahé. Stěžovatel podal proti rozhodnutí univerzity žalobu, ve které namítal diskriminaci z důvodu postižení. Švédské soudy ale žalobu zamítly.

Výbor zdůraznil, že článek 5 Úmluvy pro práva osob s postižením zakazuje všechny formy diskriminace osob s postižením, včetně odmítnutí přiměřeného přizpůsobení podmínek v zaměstnání. Výbor dospěl k závěru, že státní orgány (státem řízená univerzita, správní orgány i soudy) pochybily, když se stěžovatelem nenavázaly dialog a nezvážily alternativní přizpůsobení podmínek stěžovatelovu postižení. Místo toho se soustředily jen na posouzení finančního břemene spočívajícího ve financování tlumočnicka ze znakového jazyka, aniž by zvážily jiná možná řešení celé situace, která stěžovatel sám několikrát navrhoval.

Výbor tak dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 5 (rovnost a nediskriminace) a 27 (práce a zaměstnání) Úmluvy pro práva osob s postižením.

V Kyrgyzstánu dochází podle Výboru pro lidská práva k mučení [2]

Výbor pro práva dítěte: posuzování věku nezletilých ve Španělsku

Výbor pro práva dítěte posuzoval několik individuálních stížností proti Španělsku týkajících se procedury posuzování věku u nezletilých osob. Výbor pro práva dítěte posuzoval několik individuálních stížností proti Španělsku týkajících se procedury posuzování věku u nezletilých osob bez doprovodu. Jeden ze stěžovatelů, státní příslušník Guineje, se do Španělska dostal po moři v malém člunu. Ve městě Almería ho zatkla policie a po rozhodnutí soudu ho správní orgány přesunuly do zařízení pro zajištění cizinců ve Valencii. Stěžovatel tvrdil, že je nezletilý. Kvůli tomu musel podstoupit zdravotní vyšetření, v jehož rámci mu lékaři zhotovili rentgenové snímky zápěstí, klíční kosti a zubů. Na základě těchto snímků státní orgány určily, že je stěžovateli 19 let a je tedy dospělý.

Výbor se při posuzování případu zaměřil na otázku, zda procedura posouzení věku u stěžovatele, který státním orgánům později poskytl kopii svého rodného listu prokazující jeho tvrzení o tom, že je nezletilý, porušila stěžovatelova práva podle Úmluvy o právech dítěte. Určení věku mladého člověka má totiž zásadní význam z hlediska působnosti Úmluvy o právech dítěte. Jedním ze zaručených práv je i právo dítěte mít v řízení před státními orgány opatrovníka.

Výbor dospěl k závěru, že metoda, kterou Španělsko zvolilo při posouzení stěžovatelova věku (provedení rentgenových snímků), postrádá dostatečnou přesnost. Výbor zdůraznil, že v případě takové procedury je nutné vzít v potaz nejen fyzický vzhled konkrétního člověka, ale i jeho psychologickou vyspělost. V případě, že po provedení fyzického i psychologického posouzení stále přetrvávají pochybnosti o věku, je nutné se přiklonit k závěru, že takový člověk dítětem je a odpovídajícím způsobem s ním i jednat.

Výbor Španělsku rovněž vytkl, že stěžovateli před započítím celé procedury neposkytl opatrovníka. Podle výboru je třeba všem mladým lidem, kteří tvrdí, že jsou nezletilí, takového zástupce poskytnout do doby, než bude postaveno nájisto, že je jedinec dospělý.

Kromě toho neměla u stěžovatele podle názoru výboru procedura vůbec proběhnout. V průběhu řízení před státními orgány totiž předložil kopii

svého rodného listu prokazující věk. Stát nemůže jednoduše odmítnout uznat takový dokument, obsahující příslušné náležitosti a vydaný příslušnými orgány cizího státu, pokud dokument nebyl oficiálně v jiném správním řízení prohlášen za falešný. Výbor proto shledal porušení čl. 3 (ochrana dítěte), 8 (právo na totožnost), 12 (slyšení dítěte prostřednictvím zástupce) a 20 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (právo na pomoc od státu).

Poznámky

- [1] Výbor pro odstranění rasové diskriminace (Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace); Výbor pro ekonomická, sociální a kulturní práva (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech); Výbor pro lidská práva (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech); Výbor pro odstranění diskriminace žen (Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen); Výbor proti mučení (Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání); Výbor pro práva dítěte (Úmluva o právech dítěte); Výbor pro migrující pracovníky (Mezinárodní úmluva na ochranu práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin); Podvýbor pro prevenci mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání (Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání); Výbor pro práva osob s postižením (Úmluva pro práva osob s postižením); Výbor proti nuceným zmizením (Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob proti nucenému zmizení).

Zdroje

- Committee on the Rights of the Child. Views adopted by the Committee under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, concerning communication No. 40/2018. 2 November 2020.
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Views adopted by the Committee under article 5 of the Optional Protocol, concerning communication No. Communication No. 45/2018. 15 October 2020.
- Human Rights Committee. Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2400/2014. 21 December 2020.
- Human Rights Committee. Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2918/2016. 28 December 2020.
- OHCHR (2020). Human Rights Treaty Bodies – Individual Communications (<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/IndividualCommunications.aspx>).
- OHCHR (2020). Monitoring the core international human rights treaties (<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/Overview.aspx>).

Fotografie

- [1] Geneva un, autor: Cayla, 6. ledna 2011, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
- [2] Kyrgyzstan (6052644436), autor: Thomas Depenbusch (Depi), 14. září 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Mezinárodní trestní soud zahájí vyšetřování situací v Palestině, Nigérii a na Ukrajině

Alžběta Dvořáková

Žalobkyně Mezinárodního trestního soudu Fatou Bensouda vydala v prosinci 2020 každoroční zprávu o předběžných šetřeních, kterými se zabývá její Úřad. Zkoumání čtyř událostí z deseti v minulém roce uzavřela. Vyšetřovat začne situace v Palestině, Nigérii a na Ukrajině. Údajné zločiny britských vojáků v Iráku naopak vyšetřovat nebude.

V prosinci 2020 vydal Úřad žalobkyně Mezinárodního trestního soudu (dále Úřad) zprávu o předběžných šetřeních (*preliminary examinations*) v zemích, které jsou smluvními stranami Římského statutu (dále Statut), a kde mohlo dojít ke zločinům ve Statutu definovaných. Předběžná šetření mají za cíl zjistit, zda jsou naplněny předpoklady, za kterých může Mezinárodní trestní soud (dále MTS) zahájit vyšetřování.

Předběžná šetření se skládají ze čtyř fází. V první fázi Úřad shromažďuje dostupné informace o případu, který posuzuje. Ve druhé fázi hodnotí, jestli spáchané zločiny spadají do jurisdikce MTS podle čl. 12 Statutu. Ve třetí fázi se posuzuje přípustnost (*admissibility*) případu podle čl. 17 Statutu, což zahrnuje zkoumání komplementarity a závažnosti (*gravity*) činů. Žalobkyně tedy zkoumá, jakou povahu a dopad čin měl a zda se jím uvedený stát dostatečně zabývá vnitrostátně. Komplementarita je definována Statutem a jedná se o princip, který upřednostňuje vnitrostátní vyšetřování před šetřením MTS. Ve čtvrté fázi Úřad zjišťuje, jestli další vyšetřování případu, s přihlédnutím k závažnosti činů a zájmu obětí, bude sloužit zájmům spravedlnosti (*interests of justice*).

V roce 2020 se Úřad věnoval případům Bolívie a Venezuely II, které se z loňského roku posunuly z první do druhé fáze. Ve třetí fázi jsou stejně jako minulý rok Kolumbie, Guinea a Filipíny.

Přísaha žalobkyně Mezinárodního trestního soudu [1]

Venezuela I se od minulého roku posunula z druhé do třetí fáze. Žalobkyně také uzavřela čtyři případy, které se v minulém roce nacházely ve třetí fázi, a to Palestinu, Nigérii a Ukrajinu, které postoupí přípravnému senátu.

Naopak případ Spojeného království/Iráku bude přenechán vnitrostátním orgánům.[1] Některé případy, jako například Nigérie, se tak dočkaly rozuzlení po mnoha letech trvání předběžného šetření. Právě přílišná délka předběžných šetření byla ve zprávě o Nezávislém odborném přezkumu MTS z roku 2020 kritizována.[2]

Předběžná šetření ve fázi 2: posouzení jurisdikce

Bolívie

Úřad žalobkyně obdržel sdělení od vlády Bolívie v září 2020, které odkazovalo na údajné zločiny proti lidskosti podle čl. 7 Statutu, které měly být spáchány v srpnu 2020. Politická strana Movimiento al Socialismo vystavěla blokády přes cesty po celé zemi, které měly zabránit občanům v přístupu k nákupu jídla, léků a k lékařské péči. Kvůli blokádám zemřelo více než 40 lidí. Úřad žalobkyně

uvedl, že má v plánu posoudit jurisdikci během letošního roku.

Venezuela II.

Druhý případ Venezuely byl navržen v únoru 2020 venezuelskou vládou. Podle zprávy se má jednat o zločiny proti lidskosti. Tyto zločiny jsou podle sdělení výsledkem ekonomických sankcí uvalených ze strany USA na Venezuelu v posledních letech. Sankce údajně zapříčinily zhoršený přístup k potravinám a lékům, což vedlo k vyšší úmrtnosti obyvatel. Úřad bude svou jurisdikci v případě posuzovat v první polovině tohoto roku.

Předběžná šetření ve fázi 3: posouzení přípustnosti

Kolumbie

Situace v Kolumbii je ve stádiu předběžného šetření již od roku 2004. Týká se zločinů proti lidskosti, které měly být spáchány od roku 2002 a válečných zločinů páchaných od roku 2009. Zločiny se děly na pozadí ozbrojeného konfliktu mezi gerilami, polovojenskými jednotkami a státními vojenskými složkami.

Nejvyšší soud v Kolumbii momentálně vede 29 případů proti 22 armádním generálům. Kolumbijská Zvláštní jurisdikce pro mír (*Special Jurisdiction for Peace*, mechanismus tranzitivní spravedlnosti) má

Žalobkyně Fatou Bensouda s palestinským ministrem zahraničních věcí Riyad al-Malikiem [2]

zároveň v současné době otevřených sedm tzv. makropřípadů zaměřených na vybrané zločiny spáchané během ozbrojeného konfliktu. Podle Úřadu bude prioritou v roce 2021 rozhodnout, jestli pokračovat ve vyšetřování v rámci MTS, nebo případy přenechat domácímu řízení v Kolumbii.

Guinea

Guinea je ve stádiu předběžného šetření od roku 2009. Důvodem jsou údajné zločiny proti lidskosti ze strany vládních sil kapitána Moussy Dadise Camary, který byl v roce 2008 v prozatímním vedení státu. Protesty jeho opozice byly podle sdělení násilně potlačeny. V roce 2020 měla vláda Guineji v plánu dostavět soudní budovu, což nestihla. Dalšími kroky podle Úřadu tedy bude zajistit místo pro soudní procesy a ty dále neodkládat.

Filipíny

Údajné zločiny proti lidskosti spáchané na Filipínách jsou ve stádiu předběžného šetření od roku 2018.[3] V roce 2016 začala být prezidentem Duterte podporována protidrogová kampaň, v rámci které státní složky systematicky útočily na osoby, které se účastnily užívání nebo prodeje drog na Filipínách. Podle dostupných informací bylo zabito několik tisíc obyvatel. Na Filipínách byl zaznamenán pouze nízký počet vnitrostátních vyšetřování těchto událostí. Ukončení třetí fáze bylo plánováno na rok 2020, kvůli pandemii Covid-19 však žalobkyně rozhodnutí přesunula na rok 2021.

Venezuela I.

První případ Venezuely je v předběžném šetření od roku 2018. Úřad zkoumá násilné potlačení protivládních demonstrací státními ozbrojenými složkami v roce 2017.[4] Podle zprávy vydané Úřadem bude žalobkyně o dalším postupu rozhodovat v první polovině tohoto roku.

Dokončená předběžná šetření

Palestina

Palestina byla ve stádiu předběžného šetření od roku 2015.[5] Úřad žalobkyně zkoumal především válečné zločiny spáchané v Pásmu Gazy v roce 2014, kdy došlo

k potlačení protestů izraelskými vládními složkami. Úřad se zabýval také zločiny v Pásmu Gazy v kontextu protestů, které se odehrávaly v roce 2018. Žalobkyně se domnívá, že jak izraelské, tak palestinské složky spáchaly zločiny podle Statutu. Údajné válečné zločiny páchané od roku 2014 se také zkoumaly na území Západního břehu Jordánu a východního Jeruzaléma. Úřad uvedl, že případ prošel všemi fázemi a bude tedy zahájeno oficiální vyšetřování.

Nigérie

Nigérie byla ve stádiu předběžného šetření od roku 2010. Úřad se zaměřil na válečné zločiny a zločiny proti lidskosti páchané od roku 2009 teroristickou organizací Boko Haram. Ze strany nigerijských bezpečnostních sil mělo údajně ke zločinům také docházet, a to od roku 2013. Úřad uvedl, že případ Nigérie prošel všemi fázemi a může být zahájeno vyšetřování.

Ukrajina

Ukrajina byla Úřadem prověřována od roku 2014.[6] Události, kterým se žalobkyně věnuje, souvisejí s eskalací násilí po protestech v Kyjevě v roce 2013. Další zločiny proti lidskosti a válečné zločiny prověřované Úřadem se týkají událostí, které následovaly po obsazení Krymu Ruskem v únoru 2014. Údajné zločiny se měly dít na území Krymu a v rámci ozbrojeného konfliktu na východní Ukrajině. Žalobkyně toto předběžné šetření uzavřela s tím, že bude ze strany MTS zahájeno oficiální vyšetřování.

Spojené království/Irák

Spojené království (dále UK) bylo Úřadem v předběžném šetření již jednou uzavřeno, Úřad se jej však díky nově získaným informacím rozhodl znovuotevřít v roce 2014.[7] Žalobkyně vyšetřovala údajné válečné zločiny v podobě systematického týrání zajatců z řad civilistů v Iráku vojáky UK.

Úřad se ve svém vyšetřování zaměřil na otázky, zda UK zvládne vyšetřování na národní úrovni a jestli nemá zájem na oddalování spravedlnosti a ochraně obviněných. Žalobkyně posuzovala kritéria případu podle čl. 17 odst. 2 (a-c) Statutu hlavně z důvodu dlouhého trvání procesů v UK a došla k názoru, že ačkoliv jsou v procesech vedených v UK průtahy, není důvod se domnívat, že by země nechtěla případy dokon-

čit. Z těchto důvodů Úřad rozhodl, že MTS vyšetřování zahajovat nebude a případy budou tedy přenechány orgánům Spojeného království.[8]

Poznámky

- [1] Zprávu z roku 2019 rozebírá ve svém článku Petra Olivová, viz Bulletin leden-únor 2020, s. 22.
- [2] Zprávu o Nezávislém odborném přezkumu Mezinárodního trestního soudu a systému Římského statutu z roku 2020 popisuje Tereza Štátná, viz Bulletin listopad 2020, s. 13.
- [3] Filipíny přistoupily jako smluvní strana k Římskému Statutu v roce 2011. V roce 2018 od Statutu odstoupily, přičemž platnost odstoupení začíná dnem 17. března 2019. Pod jurisdikci MTS tedy spadají při posuzování tohoto případu pouze zločiny spáchané od 1. července 2016 do 16. března 2019 včetně.
- [4] Státy které podaly tento případ Úřadu k posouzení, navrhovaly, aby Úřad vyšetřoval trestné činy, které byly ve Venezuele spáchané už od roku 2014. Žalobkyně však uvedla, že budou vyšetřovány činy spáchané od roku 2017, protože u nich bylo zjištěno, že spadají pod jurisdikci MTS.
- [5] Palestina se stala smluvní stranou Statutu 1. dubna 2015. Podle čl. 12 odst. 3 Palestina přijala výkon jurisdikce MTS vůči válečným zločinům spáchaným na území Palestiny už z roku 2014. Izrael není smluvní stranou Statutu.
- [6] Ukrajina není smluvní stranou Statutu, ale podle čl. 12 odst. 3 přijala výkon jurisdikce MTS vůči zločinům, kterými se Úřad od roku 2014 ve stádiu předběžného šetření zabývá.
- [7] Irák není smluvní stranou Statutu. UK je smluvní stranou Statutu od července 2002, proto Úřad postupuje dle čl. 12 odst. 2 (b), který uvádí, že pokud je obviněný občanem země, která je smluvní stranou Statutu, případ spadá pod jurisdikci MTS.
- [8] Úřad žalobkyně jednal v souladu s čl. 15 odst. 6 Statutu.

Zdroje

- Mezinárodní trestní soud. 2011. Rome Statute of the International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>
- Mezinárodní trestní soud. 2013. Policy Paper on Preliminary Examinations: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy_Paper_Preliminary_Examinations_2013-ENG.pdf
- Mezinárodní trestní soud. 2020. Report on Preliminary Examination Activities 2020: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>
- Mezinárodní trestní soud. 2020. Situation in Iraq/UK: Final report: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/201209-otp-final-report-iraq-uk-eng.pdf>
- Mezinárodní trestní soud. 2020. Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>

Fotografie

- [1] Přísaha žalobkyně Mezinárodního trestního soudu, Fatou Bensoudy, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.
- [2] Žalobkyně Fatou Bensouda s palestinským ministrem zahraničních věcí Riyad al-Malikem, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.

Ovlivňování svědků před Mezinárodním trestním soudem v souvislosti s tzv. keňskými případy

Jakub Hedl

V listopadu 2020 stanul před přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu keňský právník Paul Gicheru, který je podezřelý ze spáchání trestných činů proti výkonu spravedlnosti, konkrétně z ovlivňování svědků v tzv. keňských případech.

Na Paula Gicherua vydal Mezinárodní trestní soud (MTS) zatýkácí rozkaz v březnu 2015. Gicheru rozkaz ovšem úspěšně napadl před keňskými soudy, které ho prohlásily za neplatný. Keňské úřady tak Gicherua odmítly vydat. Nakonec k všeobecnému překvapení v listopadu 2020 odcestoval do Nizozemska a přihlásil se místním úřadům, které jej předaly MTS. Na konci ledna přípravný senát MTS vyhověl jeho žádosti o podmíněné propuštění z vazby a Gicheru bude dále souzen na svobodě.

Trestné činy proti spravedlnosti

Paul Gicheru je obviněn ze spáchání tzv. trestných činů proti výkonu spravedlnosti. Tyto trestné činy nalezneme v čl. 70 Římského statutu (ŘS) a jedná se o křivou výpověď, vědomé předkládání nepravdivých či padělaných důkazů, podplácení svědka, maření či zasahování do přítomnosti svědka, různé podoby působení na pracovníky MTS, pomsta vůči pracovníkům MTS nebo i vyžadování či přijímání úplatku ze strany pracovníků MTS. V případě prokázání viny může MTS uložit trest odnětí svobody až na pět let, peněžitý trest nebo oba tresty.

Gicheru se konkrétně měl dopustit právě pokusu o podplácení a podplácení svědků před MTS. Podle zatýkácího rozkazu podplatil šest různých svědků a další se podplatit pokusil. Ačkoliv neznáme jejich identity, dle použitých pseudonymů lze usuzovat, že pět z těchto svědků má spojitost s keňskými případy.

William Samoei Ruto [1]

Co jsou keňské případy?

Keňské případy se týkají keňského viceprezidenta Williama Samoei Rutoa a vedoucího keňského rádia Joshui Arap Sanga. Oba byli obviněni ze zločinů proti lidskosti, kterých se měli dopustit během politické krize v Keni po prezidentských volbách na přelomu let 2007 a 2008. Řízení před Mezinárodním trestním soudem bylo nakonec zastaveno pro nedostatek důkazů v květnu 2016, byť s možností potenciálního obnovení. Za toto rozhodnutí byl MTS kritizován některými lidskoprávními organizacemi.

Podplácení svědci

Ze zatýkácího rozkazu vyplývá Gicherův *modus operandi*, který spočíval ve využití prostředníků pro nabídky úplatků, které měly buď formu peněžní, nebo spočívaly v nabídce lepšího zaměstnání. Při přijetí úplatku měli dotyční svědci podepsat čestné prohlášení, že odmítají nadále svědčit před MTS.

Bohužel nejsou k dispozici informace, jak se Gicheruovi povedlo zjistit totožnost jednotlivých svědků. Další otázkou zůstává jeho motivace a zda jednal samostatně, či vykonával příkazy ještě jiné osoby. Gicheru dle zatykače ovlivňoval právě svědky z keňských případů, byť Rutoovi a Sangovi obhájci možné ovlivnění svědků ve svůj

Soudkyně Alapini-Gansou projednávající Gicherův případ [2]

prospěch rezolutně odmítli. Podplaceným svědkům nabídl MTS výměnou za jejich svědecké výpovědi, že proti nim nebudou vznesena obvinění dle čl. 70 ŘS s výjimkou křivé výpovědi.

Gicheru není jediný případ ovlivňování svědků před MTS. V souvislosti s keňskými případy probíhá stíhání Gicheruových údajných spolupachatelů Philipa Kipkoech Betta a Waltera Osapiri Barasa, kteří se jurisdikci MTS dosud vyhýbají. Zatím jedinou osobou odsouzenou za ovlivňování svědků byl Jean-Pierre Bemba (více informací viz Bulletin červen 2017, s. 8).

V průběhu vyšetřování keňských případů se MTS setkal s množstvím obstrukcí ze strany keňské vlády, jako například výše uvedené zneplatnění Gicheruova zatykače keňským soudem a odmítnutí vydání keňskými úřady. Na základě těchto událostí se v budoucnu lze obávat vyšší četnosti obstrukcí a případů podplácení svědků od osob, které disponují rozsáhlým státním aparátem.

Samotné řízení se nachází teprve v přípravné fázi, kdy se zjišťuje, jestli prokuratura disponuje dostatkem důkazů pro zahájení hlavního líčení. Nelze proto zatím předjímat definitivní závěry. Nicméně případné usvědčení Paula Gicherua by potenciálně mohlo vést ke znovuotevření keňských případů.

Zdroje

- Mezinárodní trestní soud, Paul Gicheru makes first appearance before the ICC: confirmation of charges procedure to be conducted in writing, 9. listopadu 2020, Hague: ICC publishing (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1545>)
- Mezinárodní trestní soud. 2015. Decision on the “Prosecution’s Application under Article 58(1) of the Rome Statute”, ICC-01/09-01/15, 10. března 2015, Hague: ICC publishing (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2015_16208.PDF)
- Tom, Maliti, ICC Prosecutor Says She Had No Role in Kenyan Lawyer’s Surrender, 12. listopadu 2020, (<https://www.ijmonitor.org/2020/11/icc-prosecutor-says-she-had-no-role-in-kenyan-lawyers-surrender/>)
- Tom, Maliti, Who Are the Witnesses in the Second Kenya Bribery Case at the ICC? – Part 1, 21. září 2020, (<https://www.ijmonitor.org/2015/09/who-are-the-witnesses-in-the-second-kenya-bribery-case-at-the-icc-part-1/>)
- Tom, Maliti, Who Are the Witnesses in the Second Kenya Bribery Case at the ICC? – Part 2, 22. září 2020, (<https://www.ijmonitor.org/2015/09/who-are-the-witnesses-in-the-second-kenya-bribery-case-at-the-icc-part-2/>)
- Tom, Maliti, Who Are the Witnesses in the Second Kenya Bribery Case at the ICC? – Part 3, 23. září 2020, (<https://www.ijmonitor.org/2015/09/who-are-the-witnesses-in-the-second-kenya-bribery-case-at-the-icc-part-3/>)

Fotografie

- [1] William Samoei Ruto, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez.
- [2] Soudkyně Alapini-Gansou, projednávající Gicherův případ, zdroj: ICC-CPI, editace: ořez. .

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

Evropský výbor kritizuje českou praxi kojeneckých ústavů: skončí už jednou provždy?

Eliška Hůlová

Česká republika neplní závazky vyplývající z Evropské sociální charty a stále umísťuje stovky malých dětí ročně do ústavní péče. Evropský výbor pro sociální práva však ukázal, že mezinárodní právo takovou praxi nebude tolerovat.

Evropský výbor pro sociální práva Rady Evropy (dále jen "Výbor") v listopadu 2020 zveřejnil rozhodnutí, ve kterém shledal Českou republiku odpovědnou za porušování Evropské sociální charty (dále jen "Charta") při umísťování dětí nízkého věku do ústavní péče. Ačkoliv je v dnešní době nesporné, že ústavní výchova má škodlivý vliv téměř na každou oblast vývoje, v tzv. kojeneckých ústavech se stále nachází stovky dětí mladších tří let.

Výbor šetření zahájil na základě kolektivní stížnosti tří nevládních organizací: Fóra pro lidská práva, Validity Foundation a Evropského centra pro práva Romů. Argumentaci stěžovatelských organizací podpořil i Zvláštní zpravodaj OSN pro právo na zdraví a organizace Lumos. Stěžovatelé namítali porušení Charty zejména ve vztahu k dětem romského původu a dětem s postižením, Výbor však kritizoval českou praxi obecně.

Děti patří do rodin

Rodinné prostředí je základním prvkem pro zdravý vývoj dítěte. Zvláštní zpravodaj OSN ve svém stanovisku k podané kolektivní stížnosti poukazuje na řadu negativních vlivů, které na dětech umístění do ústavu zanechává, ať už jde o psychologický či tělesný vývoj. V ústavní péči dětem zejména schází možnost vytvořit si k jednomu či dvěma pečovateli zdravou citovou vazbu. Ta je přitom v nejtěžším věku pro zdravý vývoj dítěte stěžejní.

V péči o děti se střídá několik pečovatelů [2]

V ideálním případě by děti měly vyrůstat v biologické rodině, které by stát poskytl potřebnou pomoc. To však není ve všech případech možné, a proto stále dochází k umístění dítěte mimo rodinu. V takových případech ale vždy musí jít o opatření sloužící jeho nejlepšímu zájmu. Dle Výboru je pozitivním závazkem státu přijmout opatření zajišťující právo dětí vyrůstat v příznivém prostředí, tedy například v pěstounských rodinách namísto ústavů.

Charta ani jiné mezinárodněprávní dokumenty sice ústavní výchovu zcela nezakazují, její nařizování by ale mělo být pouze krajním řešením. To reflektuje i občanský zákoník, který dává jasně přednost rodinné a náhradní rodinné péči a za výjimečné označuje situace, kdy je nařízení ústavní péče možné. Nedostatečná je však úprava fungování dětských domovů pro děti do tří let věku, nyní většinou nazývaných dětská centra, v zákoně o zdravotních službách.

Rozšířená praxe „dobrovolných pobytů“

Problematické je především to, že zákon o zdravotních službách umožňuje tzv. dobrovolné pobyty v dětských centrech. V praxi tak může být dítě do centra umístěno kromě rozhodnutí soudu i na základě dohody mezi rodičem a zařízením. K takovým dohodám navíc nezřídka dochází přímo v porodnicích.

Strohá úprava dětských center v zákoně přitom nijak nevymezuje, kdy taková dohoda možná není, nevyžaduje ani prvotní posouzení nezbytnosti umístění dítěte do ústavu či posouzení možných alternativ. Takové umístění pak není ani nijak časově omezeno. Dětská centra dokonce ani nemusí informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí a děti se tak dostávají zcela mimo tento systém.

Ačkoliv jde o kontroverzní praxi, umístění dětí do dětských center se souhlasem rodičů tvoří dle statistik až 80 % případů ročně. Stěžovatelé k tomu poukazují na absenci jakékoliv studie, která by prokazovala, že souhlas rodičů je plně informovaný a pokud ano, proč k němu tak hojně dochází. Jedním z hlavních důvodů může být skutečnost, že alternativní formy péče zkrátka nejsou k dispozici či k nim rodiče nemají přístup.

Přestože tím dochází k obcházení občanského zákoníku, je tato praxe tolerována. Takový pobyt však

neposkytuje žádné záruky, že umístění do ústavu vychází z potřeb dítěte a slouží jeho nejlepšímu zájmu. Výbor proto shledal používání této právní úpravy za rozporné s čl. 17 Charty, zakotvujícího právo matek a dětí na sociální a hospodářskou ochranu.

Deinstitucionalizace je v Česku pomalá

Další kritika České republiky se týkala nepřijetí dostatečných kroků k přeměně systému péče o malé děti, který by se zaměřil spíše na poskytování služeb v rodinném prostředí namísto ústavů. Dle Výboru k tomu vyplývá pozitivní závazek z Charty. Výbor přiznává, že splnění takového závazku je výjimečně složité a nákladné, přesto je třeba potřebné kroky činit v přiměřeném čase, s měřitelným pokrokem a s maximálním využitím dostupných zdrojů.

V České republice sice dochází meziročně ke snižování počtu dětí umístěných v ústavech, což Výbor vnímá jako pozitivní trend, tempo snižování je však velmi pomalé a v ústavech stále zůstávají stovky malých dětí. I v tomto ohledu tedy došlo k porušení Charty.

K tomu je vhodné doplnit, že situace se značně liší napříč jednotlivými kraji. Například Zlínský kraj již kojenecké ústavy úplně zrušil. Naopak ve Stře-

„Dobrovolné“ umístění dětí do dětských center matkám často radí přímo v porodnici [2]

Stěžovatelé namítali i nadreprezentovanost dětí romského původu [3]

dočeském či Ústeckém kraji počet dětí v centrech zůstává stále vysoký, protože kraje nevytvářejí alternativy k ústavní péči či dostatečně nezajišťují jejich upřednostňování.

Nadměrné zastoupení romských dětí a dětí s postižením

Výbor se nakonec vyjádřil i k namítané nadreprezentaci dětí romského původu a dětí s postižením v kojeneckých ústavech. Z dostupných oficiálních údajů vyplývá, že zhruba 24 % dětí v ústavech tvoří děti romského původu a přibližně 40 % dětí s postižením, což dle stěžovatelů nasvědčuje diskriminačnímu zacházení.

Paradoxní se může zdát, že přestože jde o oficiální údaje,[1] vláda k těmto číslům namítala, že jsou zavádějící a nepoužitelná, neboť centra k jejich sběru nemají žádné závazné pokyny. Výbor však České republice právě absenci těchto dat vytknul.

Výbor zdůrazňuje, že je nutné věnovat zvláštní pozornost znevýhodněným a ohroženým dětem, mezi něž patří i děti z etnických menšin či děti se zdravotním postižením. Pro vytvoření vhodné strategie a přijetí adekvátních opatření je sběr a analýza údajů o těchto dětech nezbytná. Výbor nicméně neshledal, že by docházelo k diskriminačnímu jednání. Kritizoval však, že nedošlo k přijetí opatření, která by dětem z ohrožených skupin poskytovala dostatečnou ochranu.

Co teď čeká Českou republiku?

Tuzemsko nyní musí přijmout vhodná opatření k implementaci rozhodnutí. K určitým snahám o postupnou transformaci dětských center sice docházelo už dříve, bohužel ale zatím spíše neúspěšně. Implementaci nyní koordinuje Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování před ESLP z Ministerstva spravedlnosti ve spolupráci s dalšími resorty, zejména Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem zdravotnictví. O přijatých opatřeních musí Česká republika následně informovat Výbor ministrů Rady Evropy.

Poznámky

[1] Jedná se o údaje shromážděné Ústavem zdravotnických informací a statistiky České republiky.

Zdroje

Evropský výbor pro sociální práva. Stížnost č. 157/2017: European Roma Rights Centre a Mental Disability Advocacy Centre proti České republice, 23. listopadu 2020 (https://justice.cz/documents/12681/1843046/ERRC+a+MDAC_rozhodnut%C3%AD+EVSP.pdf/a04fa5b8-fdd6-4367-be19-dcc68ec2cea2).

Fórum pro lidská práva. Rada Evropy shledala Českou republiku odpovědnou za porušování práv dětí s postižením a romských dětí jejich umísťováním do ústavní péče. 23. listopadu 2020 (<https://forumhr.eu/cs/rada-evropy-shledala-ceskou-republiku-odpovednou-za-porushovani-prav-deti-s-postizenim-a-romskych-deti-jejich-umistovanim-do-ustavni-pece/>).

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Mezinárodní výbor kritizuje umísťování malých dětí do ústavů, 24. listopadu 2020. [Tisková zpráva] (<https://justice.cz/web/msp/archiv-tiskovych-zprav?clanek=mezinarodni-vybor-kritizuje-umistovani-malych-deti-do-ustavu>).

Fotografie

[1] V péči o děti se střídá několik pečovatelů, autor: grey_beard, 28. února 2013, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

[2] “Dobrovolné” umístění dětí do dětských center matkám často radí přímo v porodnici, autor: Jimmy Conover, 4. března 2020, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.

[3] Stěžovatelé namítali i nadreprezentovanost dětí romského původu. Mobb Deep, autor: Armend Krasniqi, 29. března 2009, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0, editace: ořez.

[4] “Dobrovolné” umístění dětí do dětských center matkám často radí přímo v porodnici, autor: Jimmy Conover, 4. března 2020, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.

Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho [4]

ESLP odmítl stížnost advokátů na uložení vysoké pokuty za pohrdání soudem. Snížil tak standard ochrany?

Eliška Hronová

Velký senát Evropského soudu pro lidská práva rozhodl o stížnosti advokátů, kterým vnitrostátní soud za průtahy v řízení a pohrdání soudem uložil bez jednání vysokou pokutu. Stížnost *Gestur Jónsson a Ragnar Halldór Hall proti Islandu* štrasburský soud označil za nepřijatelnou, jelikož řízení o pokutě považoval za disciplinární a nikoli trestní.

Dva velké islandské rozsudky

Island patří ke státům, které ratifikovaly Úmluvu spolu s dalšími státy v první skupině, díky čemuž nabyla v roce 1953 účinnosti. Přesto se prvního rozsudku velkého senátu dočkal až v prosinci 2020, tedy po dlouhých 67 letech. A to na oplátku hned dvou velkosenátních rozsudků během jednoho měsíce.

Nejprve si pozornost médií získal rozsudek *Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu*, který řešil dopad nestandardního postupu při jmenování soudců na dodržení zásady soudu zřízeného zákonem. Rozsudek vyvolal rozruch již v roce 2019, kdy se po vynesení senátního rozsudku, který velký senát v prosinci 2020 potvrdil, islandská ministryně spravedlnosti rozhodla pro svou rezignaci.

Na sklonku roku 2020 Soud vydal rozsudek v další významné kauze, která se týkala také práva na spravedlivý proces chráněného článkem 6 a zákazu uložení trestu bez zákona zaručeného článkem 7 Úmluvy. Soud v této věci *Gestur Jónsson a Ragnar Halldór Hall proti Islandu* zkoumal použitelnost trestní větve článku 6 na řízení o uložení pokuty dvěma advokátům, kteří přes nesouhlas vnitrostátního soudu vypověděli plné moci svým klientům a nedostavili se k hlavnímu líčení. Nutno předeslat, že Soud dospěl k poněkud překvapivému závěru.

Advokát Ragnar Halldór – stěžovatel před ESLP [1]

Případ obhajoby bankéřů obviněných z podvodu

Stěžovatelé Gestur Jónsson a Ragnar Halldór Hall, partneři advokátní kanceláře v Reykjavíku, měli zastupovat dva obžalované bankéře stíhané za podvod a další finanční kriminalitu. Obžalovaní se měli trestných činů dopustit v roce 2008 během vážné hospodářské krize, která vedla ke krachu největších islandských bank.[1]

S ohledem na složitost případu žádali oba stěžovatelé příslušný islandský soud několikrát o odročení začátku hlavního líčení. Soud však jejich žádost opakovaně zamítl, a tak se po dohodě s klienty rozhodli pouhé tři dny před plánovaným začátkem hlavního líčení vypovědět svá zmocnění k jejich zastupování. Ve své žádosti o zproštění povinnosti obhajoby uvedli, že kromě nedostatku času na přípravu dochází k porušení některých dalších práv obhajoby. Soud stejného dne žádost zamítl s tím, že změna obhájců by vyvolala významné nežádoucí průtahy. Stěžovatelé soud informovali o svém záměru se k hlavnímu líčení nedostavit, což také následně učinili.

Obžalovaní se k hlavnímu líčení dostavili s novými právními zástupci a jednání muselo být z těchto důvodů odročeno na neurčito. Státní zástupce namítal, že stěžovatelé jednali čistě účelově s cílem způsobit průtahy v řízení. Požadoval proto za porušení jejich povinností uložení sankce.

V prosinci 2013 vynesl okresní soud odsuzující rozsudek pro bankéře. Stěžovatelům uložil pokutu ve značné výši cca 6 200 eur za pohrdání soudem a způsobení průtahů v řízení. Uložení pokuty následně potvrdil nejvyšší soud. Proto ve své stížnosti ke štrasburskému soudu stěžovatelé namítali, že došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 odst. 1 a 3 Úmluvy, neboť okresní soud rozhodl o uložení pokuty v jejich nepřítomnosti. Dále namítali, že uložení pokuty bylo v rozporu se zásadou uložení trestu na základě zákona ve smyslu článku 7, jelikož výše pokuty nebyla předvídatelná a pokutu jim soud uložil za jednání, kterého se dopustili ve chvíli, kdy již nebyli obhájci.

Engelovská kritéria a senátní rozsudek

Pro seznámení se s podstatou rozsudku štrasburského soudu je klíčový koncept tzv. engelovských kritérií. Podle nich Soud určuje, zda stěžovatel čelil ve vnitrostátním řízení trestnímu obvinění a jeho námitka tak spadá do trestní větve článku 6 Úmluvy, který zaručuje práva obviněného v trestním řízení.[2] Soud při jejich posuzování hodnotí napřed klasifikaci deliktu v rámci vnitrostátního práva, v druhém kroku samotnou povahu deliktu

a ve třetím druh a stupeň závažnosti sankce, kterou lze za daný delikt uložit.[3] Svůj název získala podle rozsudku *Engel a ostatní proti Nizozemsku*.

Senátní rozsudek vycházel pouze z prvního engelovského kritéria a ze závěru islandského nejvyššího soudu. Senát proto konstatoval, že trestní řád upravuje disciplinární delikt stěžovatelů, a tudíž se jedná o trestní obvinění ve smyslu Úmluvy. K porušení článku 6 ani článku 7 Úmluvy podle něj však nedošlo.

Velký senát: řízení o pokutě za pohrdání soudem je disciplinární řízení

Velký senát při posuzování prvního kritéria naopak uvedl, že zařazení sankce za pohrdání soudem do trestního řádu není rozhodující. Sankce je totiž formulována shodně s odpovídajícími ustanoveními občanského soudního řádu.

Při hodnocení povahy deliktu Soud nejprve konstatoval, že ustanovení umožňovalo postih pouze státního zástupce, obhájce či advokáta, tedy osob, které mají zvláštní roli ve výkonu spravedlnosti, z čehož jim pramení řada povinností a případných sankcí za jejich neplnění. Sankce se však dle Soudu více blíží disciplinárním sankcím než uložení trestu za trestný čin.

Ačkoli stěžovatelé porušili své povinnosti závažným způsobem, když se nedostavili k nařízenému jednání, podle štrasburského soudu to nepostačuje

Protesty proti finanční krizi konané v roce 2008 před islandským parlamentem [2]

k závěru, že delikt byl svou povahou trestným činem. Bylo tak třeba, aby přistoupil ke zkoumání třetího kritéria.

Při posuzování povahy a závažnosti sankce si Soud povšiml, že za delikt stěžovatelů nebylo možné uložit trest odnětí svobody, ani uloženou pokutu v případě neuhrazení na trest odnětí svobody přeměnit. Podotkl, že delikt se rovněž nezaznamenával do trestního rejstříku. Konečně dodal, že vysoká pokuta a absence jejího horního limitu nepostačují k tomu, aby bylo možné sankci označit za trestní na základě třetího kritéria.

Soud tak po přezkoumání engelovských kritérií uzavřel, že řízení o uložení pokuty za pohrdání soudem a průtahy v řízení nemělo povahu trestního obvinění ve smyslu článku 6 Úmluvy a námitka stěžovatelů je tak nepřijatelná *ratione materiae*.

S ohledem na tento závěr Soud označil z důvodu potřeby konzistentního výkladu Úmluvy za nepřijatelnou rovněž námitku na porušení zákazu trestu bez zákona zaručeného článkem 7 Úmluvy. Jinými slovy, jelikož Soud řízení ve věci stěžovatelů nepovažoval za trestní, nemohl ani uloženou pokutu považovat za trest ve smyslu Úmluvy.

Odklon ESLP od dosavadní judikatury

V projednávané věci je snadné pochopit důvody, které vedly islandský soud k uložení vysoké pokuty stěžovatelům. Projednání věci v přiměřené lhůtě je totiž dalším z aspektů práva na spravedlivý proces, o jehož naplnění musí soudy aktivně usilovat procesním obstrukcím navzdory.

Změna obhájce v průběhu hlavního líčení patří ostatně mezi obstrukce, které obhajoba v komplikovaných případech nezřídka využívá, pokud se rozhodne hrát hru s časem. V českém prostředí lze připomenout kauzu bývalého poslance a hejtmana Davida Ratha stíhaného pro korupci, který se v rámci svých zdržujících praktik rozhodl právě pro změnu obhájce těsně před proslovením závěrečných řečí.

Závěr štrasburského soudu však vyvolává otázky. V projednávané věci se totiž Soud rozhodl odklonit od závěru islandského nejvyššího soudu, že řízení o pokutě představovalo trestní obvinění. V minulosti se přitom Soud od označení řízení ve vnitrostátním

právu odkláníl při aplikaci engelovských kritérií jen tehdy, pokud řízení jako trestní vnitrostátním právem chápáno nebylo. Soud jej typicky po zvážení druhého a třetího kritéria za trestní označil a stěžovatelům tak přiznal vyšší stupeň ochrany. V této věci tomu však bylo zcela naopak, což ostatně kritizovali tři disentuující soudci. Zdůraznili, že Soud *de facto* přistoupil k tomu, že v rozporu s článkem 53 Úmluvy snížil standard ochrany lidských práv, který stěžovatelům přiznává vnitrostátní právo.

Tento závěr je samozřejmě diskutabilní z hlediska ochrany práva na spravedlivý proces. Je ovšem promarněnou příležitostí i ve vztahu k námitce na poli článku 7. Bylo by totiž velmi zajímavé vědět, jak by Soud posuzoval soulad sankce bez horního limitu se zásadou zákazu trestu bez zákona. Na to si však budeme muset ještě počkat v budoucích rozsudcích.

Poznámky

- [1] Řízení ve věci obžalovaných bankéřů bylo shodou okolností již také předmětem řízení před Soudem, a to ve věci Sigurður Einarsson a ostatní proti Islandu, ve které Soud shledal porušení jedné z námitek na poli práva na spravedlivý proces.
- [2] Trestní obvinění je tzv. autonomním pojmem Úmluvy a zahrnuje i některé případy, které za trestní obvinění nepovažuje vnitrostátní právo členského státu.
- [3] Při zkoumání engelovských kritérií platí, že druhé a třetí kritérium jsou alternativní; to však nevylučuje, aby Soud použil kumulativní přístup tam, kde oddělená analýza obou kritérií neumožňuje dospět k jasnému závěru ohledně existence „trestního obvinění“.

Zdroje

- Evropský soud pro lidská práva. Engel a ostatní proti Nizozemsku č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>).
- Evropský soud pro lidská práva. Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall proti Islandu, č. 68273/14 a 68271/14, rozsudek velkého senátu ze dne 22. prosince 2020, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207115>).
- Evropský soud pro lidská práva. Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu, č. 26374/18, rozsudek velkého senátu ze dne 1. prosince 2020, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206582>).
- Evropský soud pro lidská práva. Sigurður Einarsson a ostatní proti Islandu, č. 39757/15, rozsudek ze dne 4. června 2019, (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193494>).
- Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. 2012. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck.
- Kubištová, Pavla. Účelový krok, říká soudce Pacovský. Jeho strýce chtěl Rath za obhájce. 18. května 2015, idnes.cz, (https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rath-hraje-o-cas-povolal-soudcova-stryce.A150518_112422_domaci_pku)

Fotografie

- [1] Jóhannesson, 1. května 2020, zdroj: archiv advokátní kanceláře Jónsson & Hall, editace: ořez.
- [2] W07 Protesters 8727, autor: OddurBen, 22. listopadu 2008, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Nové lidskoprávní sankce i pravidla regulace internetového obsahu: ambice Evropské unie lépe vymáhat své ideály?

Barbora Bromová

Nové iniciativy se mají zasadit o důslednější stíhání jednotlivců i organizací zodpovědných za porušování lidských práv. Jejich příznivci je přirovnávají k úspěšným zahraničním opatřením inspirovaným příběhem perzekuovaného ruského právníka Sergeje Magnitského.

Před koncem roku stihla Rada Evropské unie („Rada“) schválit nový systém sankcí, který má efektivněji stíhat pachatele lidskoprávních zločinů. Návrh změny sankčního mechanismu Unie přednesla nizozemská reprezentace Radě již v roce 2018. Následující dva roky se o nich vedla zákulisní debata, v níž se proti navrhovaným změnám vyjádřilo hned několik členských států. Finální verze nové sankční normy konečně spatřila světlo světa (či spíše modrý svit home-office obrazovky) v prosinci 2020.

Hlavní, a nejspíš i nejdůležitější změnou, od které si příznivci nového unijního sankčního systému slibují dramatické zlepšení, je zjednodušení a ‘globalizace’ sankcí jako takových. Nově nemusejí být sankce nutně vázané na určitou zemi či region jako v minulosti, ale Rada je může uvalit na viníky bez ohledu na jejich státní příslušnost či zemi pobytu, ať už jde o fyzické či právnické osoby.

Tato změna jde ruku v ruce s dlouhodobějším trendem: Evropská unie nejméně od roku 2016 usiluje o celosvětově jednodušší a efektivnější implementaci lidskoprávních sankcí, bez potřeby definovat opatření s odkazem na určitý stát nebo region. Nové sankce budou fungovat tematicky, podobně jako speciální sankční programy, které Unie v minulosti použila proti pachatelům kybernetických útoků či v případech užití chemických zbraní.

Nový přístup k trestání lidskoprávních zločinů

Rada definuje hned několik vážných porušení lidských práv, jejichž pachatele má nový sankční systém trestat. Jsou mezi nimi například genocida, mučení či jiné kruté zacházení, otroctví, popravu

Sankce mají pachatele postihovat i finančně [1]

bez řádného soudu, vynucená zmizení, svévolné zatýkání a zločiny proti lidskosti. Dále má mezi důvody pro uvalení sankcí spadat systematické, rozsáhlé či jinak vážné porušování lidskoprávních standardů, na kterých se zakládá Evropská zahraniční a bezpečnostní politika. Tím Rada myslí hlavně respekt k lidským právům a svobodám, principy demokracie či zásady právního státu. Sankce se tak mohou vztahovat i na pachatele obchodu s lidmi, genderově podmíněného násilí nebo na ty, kteří systematicky zamezují výkonu politických svobod.

Pachatelům výše uvedených zločinů by na základě sankcí mohly stát odepřít vstup na území Unie či zmrazit majetek. K uvalení podobných sankcí je ale stále potřeba jednomyslný souhlas všech členů Rady, jak tomu bylo u předchozího sankčního systému, kterému kritici vytýkali netransparentnost a nedostatečnou rychlost a efektivitu.

Prezidentka Evropské komise Ursula von der Leyen je také zastánkyní nového globálního systému sankcí: zmínila ho i ve svém projevu o stavu Unie jako jednu z priorit. Spolu s početnou skupinou poslanců Evropského parlamentu propagovala přijetí nových pravidel, podle nichž by k uvalení stačila kvalifikovaná většina (tedy souhlas minimálně 55 % členských zemí, které dohromady reprezentují nejméně 65 % unijní populace). Nový sankční program ale zachovává původní proces,

kterým se jednotlivé sankce uvalí, včetně požadavku jednomyslného odhlasování celou Radou.

Odkaz Sergeje Magnitského: smrt, která inspirovala reformu

Nová definice právních norem v oblasti sankcí navazuje na podobné zákony přijaté v zahraničí. Média i Vysoký představitel EU pro zahraniční a bezpečnostní politiku Josep Borrell přirovnávají evropskou iniciativu například k americkému Magnitského zákonu, který zavedl podobný tematický přístup k lidskoprávním sankcím ve Spojených státech. Ten odkazuje na případ ruského právníka a daňového auditora Sergeje Magnitského, který pracoval na odhalování korupce v Ruské federaci. Kvůli svým nepohodlným aktivitám byl stíhán, neoprávněně zatčen a následně zemřel ve vězení na následky krutého zacházení v kombinaci s odepřením lékařské péče během listopadu 2009. V reakci na jeho smrt započal americký Kongres debatu o novém zákoně s názvem 'Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act', který uvedl v platnost prezident Barack Obama v roce 2012.

I když Rada EU po Magnitském nový sankční systém explicitně nepojmenovala, podobnosti jsou zřejmé; a podle agentury Reuters byla snazší koordinace sankcí s Washingtonem jedním z důvodů pro zavedení této celoevropské reformy. Zákony v podobném duchu mají například i pobaltské státy, a tak novými sankčními normami EU pouze následuje dlouhodobý mezinárodní trend, který jí usnadní koordinaci sankcí s jednotlivými členskými zeměmi i se zahraničními partnery.

Najdou se ale i rozdíly: zatímco americký zákon zahrnuje boj s korupcí, nový evropský režim se soustředí pouze na vážná porušení lidských práv. To by se dalo přičítat kompromisům, k nimž Rada přistoupila v rámci dlouhých debat mezi delegacemi členských států ohledně rozsahu nového sankčního systému. Unie se ale nepochybně americkou legislativou inspirovala a zřejmě doufá, že nový sankční systém sklídí úspěch podobný tomu, ze kterého se před lety mohli těšit političtí kolegové na druhé straně Atlantiku.

Přísnější pravidla i pro sociální sítě

Konec roku 2020 se ale nenesl jen ve znamení nových mezinárodních sankcí. Během prosince přišla Evropská komise také s návrhem na přísnější pravidla pro provozovatele sociálních sítí, zejména ohledně zamezování šíření teroristického obsahu. Hlavním účelem je omezit radikalizaci uživatelů internetových platform a předcházet sdílení fotek či videí pořizovaných přímo při útocích, což je zvláště důležité pro západoevropské členské státy jako Rakousko či Francie, kde se nedávne útoky odehrály.

Spolu s přípravami na posílení vnějších unijních hranic a lepší koordinaci bezpečnostních složek se v rámci protiteroristických opatření Unie chystá zpřísnit i nařízení namířené přímo ke správcům sociálních sítí a internetových platform. Jedná se o krok, ke kterému se mnoho jiných vlád či mezinárodních organizací zatím jen odhodlává. Nové omezení by mimo jiné platformám nařizovalo

Uvalení sankcí bude vyžadovat jednotný souhlas Rady [2]

Nový sankční program má být účinnější [3]

nahlášený obsah s teroristickou tematikou do hodiny odstranit pod hrozbou pokuty.

Digitální balíček a evropská ambice regulovat digitální trh

Povinnost do hodiny odstranit problematické příspěvky je zahrnuta v nařízení Digital Services Act (DSA), které reguluje zacházení s obsahem nahraným na platformu třetími stranami - tedy ve většině případů uživateli. Rada také navrhla takzvaný Digital Markets Act (DMA), který stanovuje nové povinnosti pro dominantní hráče na evropském digitálním a technologickém trhu a má omezit jejich schopnost zneužívat dominantní postavení. DSA i DMA jsou součástí takzvaného digitálního balíčku, který reguluje evropský digitální trh v mnoha jeho podobách. Společně mají nová nařízení za cíl zvýšit dozor orgánů veřejné moci nad digitálním prostorem, který zatím zažil jen mizivé pokusy o důslednou regulaci.

Celý balíček právě prochází legislativním procesem Evropské unie: pokud návrh Evropské komise úspěšně schválí Evropský parlament i Rada, začnou se tato nová pravidla uplatňovat na evropském trhu i na internetových platformách, jejichž uživatelé jsou občany Evropské unie.

Unie tak tedy ustupuje od předchozí praxe, která jednotlivým internetovým společnostem umožňovala stanovit si vlastní pravidla regulace problematického obsahu a dávala jim i značnou volnost růst v technologické giganty, které známe dnes. Tímto bere EU problém do vlastních rukou a doufá, že zamezí šíření teroristického a radikálního obsahu i za cenu vášnivé kritiky některých uživatelů, kteří varují před plošným omezením svobody projevu na internetu, k němuž se ve snaze předejít pokutě mohou platformy uchýlit. Takové obavy jsou ale nejspíš předčasné: odstraňovat obsah budou správci platform, nikoliv zástupci států či unijních orgánů, a bude se tak dít převážně na základě nahlašování uživateli či pomocí specializovaného algoritmu.

Slibované výsledky

Témata regulace sociálních sítí i fungování systému mezinárodních sankcí jsou v posledních letech obzvláště ožehavá a Evropská unie kolem nich sklídila nemalé množství kritiky z různých stran. V obou tématech se Unie snad přiklání k aktivnějšímu a odpovědnějšímu postoji.

Co se týče unijních sankcí, v minulosti je mnozí považovali za nedostatečné, netransparentní či neefektivní, zvláště v oblasti porušení lidských práv. Kritici poukazují, že ani schválená reforma není dostatečná, jelikož některé ambicióznější návrhy se do konečného znění usnesení Rady nedostaly.

Mezi ně patří například změna, která by nezávislým organizacím a lidskoprávním expertům umožnila upozornit na potenciální adepty k uvalení sankcí, kteří by pak byli navrženi Radě ke schválení. Hlavním důvodem pro tento neúspěšný návrh byla snaha zlepšit transparentnost procesu, kterým Rada sankce ukládá: jeho nepřehlednost byla důležitým bodem kritiky dosavadního systému, a nový sankční systém starou metodu zachovává. Hrozí tak, že se i s novým režimem potáhnou staré problémy.

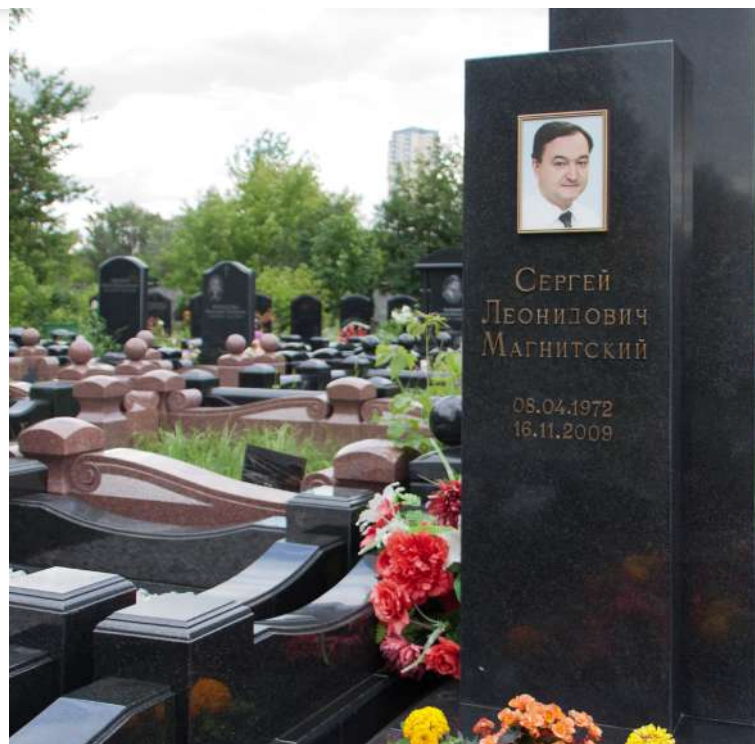
U sociálních sítí je zase zřejmým problémem implementace nově definovaných pravidel. I když se v případech spojených s terorismem Unie rozhodla diktovat vlastní pravidla regulace internetového obsahu, stále existují pádné důvody, které drží ostatní národní vlády i mezinárodní organizace v tomto ohledu zpátky. Mimo křehké rovnová-

hy svobody projevu versus národní bezpečnosti, která bývá předmětem mnohých debat, jde také o logistický problém. Pro ilustraci, jen za první tři měsíce minulého roku odstranil Facebook skoro dva miliony příspěvků spojených s terorismem, a to podle vlastních pravidel ještě nepodmíněných pokutou. Pod tlakem vyvinutým novým evropským nařízením ale bude patrně potřeba odstranit mnohem více problematického obsahu, a to nejspíš pomocí třídících algoritmů, které neovládají lidskou intuici a často mají problém rozpoznat problematický obsah od obsahu satirického, humorného, zpravodajského či naučného.

Jestli se smělý tah směrem k přísnější regulaci internetového obsahu Unii vyplatí a úspěšně uplatní v praxi, se tedy uvidí, až pravidla projdou formálním schválením Evropským parlamentem a členskými státy v Radě.

Zdroje

- Boffey, Daniel. EU to use Magnitsky-style law to impose sanctions on human rights abusers. The Guardian. 27. 11. 2020. (<https://www.theguardian.com/world/2020/nov/27/eu-to-use-magnitsky-style-law-to-impose-sanctions-on-human-rights-abusers>).
- Borrell, Josep. The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime. European Union External Action Service Blog. 31. 10. 2020. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/87884/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en).
- Estonian Presidency of the Council of the EU. 2021. Map of EU Sanctions. (<https://www.sanctionsmap.eu/#/main>)
- Evropská komise. 2020. Sanctions and Human Rights: towards a European framework to address human rights violations and abuses worldwide. Press Release. Brusel: EU Publishing. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1939).
- Evropská komise. 2020. Security Union: Commission welcomes political agreement on removing terrorist content online. Press Release. Brusel: EU Publishing. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2372).
- Borrell, Josep. The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime. European Union External Action Service Blog. 31. 10. 2020. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/87884/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en).
- Estonian Presidency of the Council of the EU. 2021. Map of EU Sanctions. (<https://www.sanctionsmap.eu/#/main>)
- Evropská komise. 2020. Sanctions and Human Rights: towards a European framework to address human rights violations and abuses worldwide. Press Release. Brusel: EU Publishing. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1939).

Sergei Magnitsky se stal symbolem několika zahraničních sankčních programů [4]

- Borrell, Josep. The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime. European Union External Action Service Blog. 31. 10. 2020. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/87884/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en).
- Estonian Presidency of the Council of the EU. 2021. Map of EU Sanctions. (<https://www.sanctionsmap.eu/#/main>)
- Evropská komise. 2020. Sanctions and Human Rights: towards a European framework to address human rights violations and abuses worldwide. Press Release. Brusel: EU Publishing. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1939).
- Evropská komise. 2020. Security Union: Commission welcomes political agreement on removing terrorist content online. Press Release. Brusel: EU Publishing. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2372).
- Evropská komise. 2020. Digital Services Act: ensuring a safe and accountable environment. (https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_en).
- Russell, Martin. 2020. A European Magnitsky Act. Evropský parlament – Legislative Train. (<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-stronger-europe-in-the-world/file-a-european-magnitsky-act>).

Fotografie

- [1] Sankce mají pachatele postihovat i finančně, autor: Linus Nilsson, 11. říjen 2019, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.
- [2] European Council (38185339475), autor: Tauno Tõhk/EU-2017EE, 14. prosinec 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [3] Nový sankční program má být účinnější, autor: Markus Spiske, 3. červen 2019, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.
- [4] Sergei Magnitsky (grave), autor: Dmitry Rozhkov, 27. červen 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Aktuality: prosinec 2020 a leden 2021

Martin Míšek

SDEU a systém jmenování soudců

Sdružení Republika, podporující ochranu spravedlnosti a právního státu na Maltě, před soudy napadlo tamní systém jmenování soudců. Maltský soud položil předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU doptávající se na aplikaci čl. 19 SEU (členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie) a článek 47 Listiny EU (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces).

Oba články jsou podle generálního advokáta Hogana při posuzování platnosti postupu pro jmenování soudců vnitrostátními soudy použitelné. Zároveň však nebrání zástupcům výkonné moci účastnit se jmenování členů soudcovského stavu. Stanovisko jasně ukazuje, že i při organizaci soudní moci musí členské státy dodržovat povinnosti unijního práva. Uvidíme, zda Soudní dvůr stanovisko generálního advokáta podpoří.

SDEU: Co se zatýkáci rozkazy od polských soudů?

Nizozemský soud měl rozhodnout o vydání osoby polským orgánům na základě evropského zatýkácího rozkazu za účelem vyšetřování trestné činnosti. S ohledem na existující důkazy o systémových nebo obecných nedostacích týkajících se nezávislosti soudnictví v Polsku však věc předložil SDEU k rozhodnutí o předběžné otázce.

Podle SDEU možnost odmítnout výkon evropského zatýkácího rozkazu z těchto důvodů předpokládá dvoustupňové zkoumání. První stupeň zahrnuje obecnou situaci soudnictví v dotyčném státě. Druhá fáze se týká posuzování záruk spravedlivého procesu u konkrétního soudu, který dotyčnou osobu převezme. K nevykonání eurozatykače tedy nestačí, že existují důkazy o závažných nedostacích kvality právního státu v Polsku.

Jaké případy nedávno řešily SDEU a ESLP? [1]

SDEU: Maďarská úprava práva na azyl neobstojí

V souvislosti s migrační krizí, během které vládla mohla zavádět nová pravidla, Maďarsko upravilo svůj zákon, čímž mimo jiné zavedlo pojem „krizová situace vyvolaná hromadným přistěhovalectvím“. Evropská komise podala žalobu pro nesplnění povinnosti zejména kvůli omezení přístupu k řízení o mezinárodněprávní ochraně pro žadatele o azyl. SDEU rozhodl, že Maďarsko zmíněnou povinnost nesplnilo a dodal, že občanům třetích zemí bylo na srbsko-maďarské hranici fakticky znemožněno podání žádosti o azyl.

EP: Dosáhl parlament většiny při hlasování o porušení hodnot EU v Maďarsku?

Evropský parlament přijal usnesení o návrhu, jímž vybízí Radu, aby zjistila, zda existuje zřejmé nebezpečí, že Maďarsko porušuje základní hodnoty EU. Maďarsko ale platnost přijatého usnesení napadlo. Kdyby se totiž započítaly hlasy poslanců, kteří se zdrželi, nebylo by dosaženo požadované většiny.

Generální advokát Bobek po přezkumu navrhl, aby Soudní dvůr žalobu Maďarska zamítl jako neopodstatněnou. Podotkl, že pojmy „zdržení se hlasování“ a „odevzdané hlasy“ se vzájemně vylučují. Předmětné ustanovení jednacího řádu Parlamentu bere v úvahu pouze hlasy pro a proti. Navíc europoslanci byli předem informováni, že zdržující se hlasy se do celkového počtu hlasů, z nichž se následně určí potřebná dvoutřetinová většina, nezapočítávají.

SDEU: Rituální porážky a povinnost předchozího omráčení zvířat

Nařízení belgického Vlámského regionu zakazuje porážku zvířat bez předchozího omráčení, a to včetně náboženských obřadů. Při rituální porážce nařízení stanovuje použití reverzibilního omráčení, tj. takového, které nemůže přímo způsobit smrt zvířete. Předpis se nelíbí řadě židovských a muslimských spolků, jelikož si nemohou opatřit místní maso v souladu s náboženskými předpisy. Ústavní soud Belgie proto předložil Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

Soudní dvůr shledal, že reverzibilní omráčení je vhodné k zachování dobrých životních podmínek zvířat. Členské státy mají podle Soudního dvora široký prostor pro sladění ochrany řádného zacházení se zvířaty při usmrcování a respektování svobody náboženského vyznání. Unijní legislativa proto nebrání vnitrostátní právní úpravě zakázat porážku bez omráčení, pokud dodržuje práva zakotvená Listinou základních práv EU.

Kybernetický útok na ESLP po kontroverzním rozsudku proti Turecku

Turecké vnitrostátní soudy odsoudily Selahattina Demirtaše, bývalého lídra prokurderské Lidové demokratické strany, kvůli údajné podpoře takzvaného Islámského státu. ESLP však rozhodl, že důvodem jeho zadržení je především omezení politické plurality a soutěže v Turecku. Vzhledem k jeho uvěznění bez soudního rozsudku proto ESLP shledal porušení čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy o lidských právech, který takové zadržení označuje za protiprávní.

ESLP svým rozsudkem požaduje propuštění Demirtaše z vazby a následné odškodnění. Turecký prezident Erdogan označil rozsudek za politický a pokrytecký. Podle něj ESLP hájí teroristu. Po vydání rozsudku ESLP zaznamenal rozsáhlý kybernetický útok a jeho webová stránka byla dočasně nedostupná.

ESLP: Chyby v islandské soudní soustavě

Nově zřízený islandský odvolací soud čítá 15 soudců jmenovaných ministryní spravedlnosti na základě návrhu hodnotícího výboru. Ministryně však ze se-

znamu soudců vyřadila čtyři kandidáty. Dva z nich zpochybnili zákonnost postupu jmenování.

Na tomto pozadí se odehrál případ pana Ástráðsso-na, obžalovaného za dopravní delikty, který se před okresním soudem odvolal proti výši trestu. Případ se dostal před nově ustavený odvolací soud, kde měl mimo jiné rozhodovat jeden ze čtyř soudců vyjmutých ze seznamu. Nejvyšší soud následně odvolání zamítl.

Dle velkého senátu ESLP ministryně svoje opatření učinila bez řádného vysvětlení, čímž narušila legitimitu postupu. A byť Nejvyšší soud při přezkumu shledal porušení procesních pravidel, nevyvodil z toho nezbytné závěry. Proto ESLP jednomyslně dospěl k závěru, že došlo k porušení práva stěžovatele na zákonného soudce. Zásadním způsobem tak upřesnil rozsah práva na soud zřízený zákonem dle článku 6 Úmluvy.

Zdroje

Evropský soud pro lidská práva. 2020. Case of Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2). Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207173>).

Leloup, Mathieu. Guðmundur Andri Ástráðsson: the right to a tribunal established by law expanded to the appointment of judges. Strasbourg: Observers. 18. 12. 2020 (<https://strasbourgobservers.com/2020/12/18/gudmundur-andri-astradsson-the-right-to-a-tribunal-established-by-law-expanded-to-the-appointment-of-judges/#more-5003>).

Soudní dvůr Evropské unie. 2020. Rozsudek Soudního dvora ve spojených věcech C-354/20 PPU, C-412/20 PPU Openbaar Ministerie (Indépendance de l'autorité judiciaire d'émission). Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-12/cp200164en.pdf>).

Soudní dvůr Evropské unie. 2020. Rozsudek ve věci C-336/19 Centraal Israëlitisch Consistorie van België a další. Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-12/cp200163cs.pdf>).

Soudní dvůr Evropské unie. 2020. Rozsudek ve věci C-808/18 Komise proti Maďarsku. Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-12/cp200161cs.pdf>).

Soudní dvůr Evropské unie. 2020. Stanovisko generálního advokáta ve věci C-896/19 Repubblika v Il-Prim Ministru. Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-12/cp200172cs.pdf>).

Soudní dvůr Evropské unie. 2020. Stanovisko generálního advokáta ve věci C-650/18 Maďarsko v. Parlament. Lucemburk: Soudní dvůr Evropské unie (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-12/cp200151cs.pdf>).

Fotografie

[1] Jaké případy nedávno řešily SDEU a ESLP? Ditektiiv EL õiguses, autor: Stella Vogt, 18. března 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černota

Odpovědnost obchodních společností za porušování lidských práv – přelomový případ před Nejvyšším soudem USA

Aneta Majerčíková

Počátkem prosince proběhlo jednání před Nejvyšším soudem USA ve věci Nestlé a Cargill vs. Doe. Ostře sledovaný případ týkající se nucené dětské práce a obchodování s dětmi na kakaových plantážích přilákal velké množství amicum curiae. Rozhodnutí se očekává v létě 2021.

Přestože čokoláda je oblíbenou pochoutkou a součástí mnoha sladkostí, na typické kakaové plantáži by asi většina lidí dobrovolně nikdy nepracovala. Pěstování kakaa je zde spojeno s tvrdou a zdraví nebezpečnou prací. Zaměstnanci stříkají pesticidy bez dostatečných ochranných pomůcek, kakaové boby pak sklízí a zpracovávají ostrými mačetami, které mohou způsobit tržné rány.

Mezi největší producenty kakaa na světě patří dvě africké země - Pobřeží slonoviny a Ghana. Pravděpodobnost, že jste někdy v životě narazili právě na čokoládu z těchto zemí, je tedy vysoká. Příjmy farmářů jsou nicméně velmi nízké, výrazně pod hranicí extrémní chudoby stanovenou Světovou bankou. Zaplatit z této částky ještě potřebné řadové zaměstnance je velmi komplikované, farmáři proto od 90. let začali využívat nejlevnější pracovníky – děti.

Slibem nezarmoutíš

Koncem 90. let upozornil UNICEF a následně i masmédia na odvrácenou stranu čokoládového průmyslu – nebezpečnou dětskou práci na kakaových plantážích a související obchodování s dětmi z chudých afrických států, jako je Mali či Burkina Faso. Výsledkem spotřebitelských tlaků a nadstranického úsilí amerických kongresmanů a senátorů následně vznikl Harkin-Engelův protokol, v němž se Asociace čokoládových výrobců zavazuje k ukončení dětské práce ve svém dodavatelském řetězci do července 2005.

Soudce Nejvyššího soudu USA Samuel A. Alito [1]

Tento slib však naplněn nebyl. V roce 2005 byl termín posunut do roku 2008, pak do roku 2010 a naposledy do roku 2020. Jak ukazuje nedávná reportáž deníku The Washington Post, dětská práce nadále kvete a výrobci čokolády tvrdí, že nejsou schopni dohledat všechny své dodavatele, natož aby pak ve svém dodavatelském řetězci zabránili dětské práci. Počet dětí na kakaových plantážích navíc od dob Harkin-Engelova protokolu výrazně stoupl – na 1,56 milionu dětí oproti desetitisícům na začátku milénia.

Strategická litigace

V roce 2005 podala skupina šesti bývalých dětských otroků z Mali, obchodovaných do Pobřeží Slonoviny za účelem nucené práce, u amerického soudu žalobu proti společnostem Nestlé a Cargill. V ní požadují vydání předběžného opatření a náhradu

škody. Žalobci nemohli společnosti žalovat v Mali, protože malijské právo nezná možnost civilního odškodnění za způsobené protiprávní jednání. Žalobě v Pobřeží slonoviny pak podle nich bránila „notoricky známá zkorumpovanost justičního systému“[1], který by žalobcům nevyhověl.

Žalobci argumentovali tím, že společnosti Nestlé a Cargill musely vědět o porušování lidských práv v dodavatelském řetězci, které bylo tou dobou již dobře zdokumentované a veřejně známé. Jako jedni z největších odběratelů kakaa a zároveň jako přímí poskytovatelé technické a jiné pomoci na plantážích mohli a měli situaci řešit. Tím, že tak neučinili, pomohli podle žalobců udržovat stávající otrokářský systém s dětmi a porušili americký zákon Alien Tort Statute (ATS) z roku 1789. Zákon zakládá jurisdikci amerických soudů v případě civilněprávních žalob cizích státních příslušníků za delikt v rozporu s mezinárodním právem.

Prvostupňový soud původní žalobu zamítl v roce 2010 s tím, že žalobci nepředložili dostatek důkazů o protiprávním jednání žalovaných společností a neprokázali jejich úmysl (*mens rea*). Soud dále konstatoval, že není možné žalovat obchodní společnosti podle ATS, protože mezinárodní právo dostatečně nezakládá právní odpovědnost právnických osob. Žalobci žalobu doplnili, ovšem i v tomto případě byla na prvním stupni zamítnuta – z důvodu extraterritoriality.

Odvolací soud nicméně následně dospěl k závěru, že případ je možné projednat, protože žalované společnosti mají sídlo v USA a rozhodnutí zvrátil. Zároveň shledal, že je teoreticky možné Nestlé a Cargill žalovat dle ATS, ale že je ještě nutné doplnit žalobu. Žalobci proto požádali Nejvyšší soud USA o přezkum rozhodnutí, což z případu Doe vs. Nestlé a Cargill činí třetí případ, kdy Nejvyšší soud USA za poslední dobu řeší odpovědnost právnických osob za možné porušení ATS.[2]

Soud má mnoho přátel

Mezi nejdůležitější otázky, které bude nyní Nejvyšší soud USA posuzovat, patří, zda nárok vůči americkým obchodním společnostem pro napomáhání trestným činům spáchaným v zahraničí může překonat obecnou námitku extraterritoriality. Zároveň se bude zabývat tím, zda ATS zakládá

pravomoc soudu vynutit povinnosti těchto právnických osob. Trumpova administrativa ještě zvýšila důležitost případu, když prostřednictvím úřadujícího generálního prokurátora vyzvala soud, aby zvážil, zda jsou vůbec podle ATS přípustné nároky za napomáhání trestnému činu. Není tedy překvapivé, že řízení přitáhlo mnoho pozornosti a velké množství *amicorum curiae*.

Na podporu Nestlé a Cargill se mobilizovalo sedm subjektů – velké nadnárodní společnosti, jako je Chevron či Coca-Cola, Obchodní komora USA, konzervativní think-tank CATO Institute či sympatizující akademici. Argumentují zejména tím, že v mezinárodním právu neexistují žádné mezinárodně uznávané normy týkající se povinností obchodních společností a odpovědnosti za napomáhání trestné činnosti. Dále tvrdí, že dělba moci neumožňuje, aby soud rozšiřoval působnost ATS či že ATS není vhodným nástrojem pro naprávu lidskoprávních porušení.

Na podporu žalobců obdržel soud 18 podání. *Amicōs curiae* podali bývalí demokratičtí i republikánští kongresmani a kongresmanky, bývalá ministryně a ministr zahraničí Madeline Albrightová a John Kerry, někteří bývalí zaměstnanci a zaměstnankyně ministerstva zahraničí a ministerstva spravedlnosti, skupiny akademiků a akademiček zabývajících se dějinami práva či lidskoprávní organizace. Shrnují mimo jiné, jak již Norimberský tribunál zakotvil v mezinárodním právu precedent, že obchodní společnosti mohou být zodpovědné za nucenou práci. Uvádějí také, že zákonodárná moc USA se již v roce 2000 vyjádřila ve prospěch možnosti občanskoprávní náhrady škody obětem obchodu s lidmi a že soud může ATS bez problémů aplikovat. Vyjádření zaslala i skupina malých a středně velkých výrobců čokolády, kteří na vlastním příkladě poukazují na to, že čokoládu lze při řádné péči vyrábět i bez dětské práce, a nebát se tak odpovědnosti dle ATS.

Napjaté očekávání výsledku

Na začátku prosince 2020 proběhlo hodinu a půl trvající ústní jednání. Ani ono zatím nepřineslo příliš indicií, jak Nejvyšší soud USA, v současné době většinově konzervativní, rozhodne.

Mezi nejzajímavější momenty jednání však bezpochyby patřilo vystoupení soudce Samuela A. Alita Jr., jednoho z nejkonzervativnějších soudců, který se během jednání nechal slyšet, že mnohé argumenty právního zástupce Nestlé vedou k „výsledkům, které není možné tolerovat“^[3], a ptal se, zda by americké soudy měly odmítat žaloby, i kdyby například obchodní společnosti se sídlem v USA najímaly v Africe prostředníky, kteří by v jejich prospěch obchodovali s lidmi. Na druhou stranu soudci nešetřili ani zástupce bývalých dětských otroků. Těžko tedy nyní předjímat, jak patnáct let trvající spor dopadne.

Poznámky

- [1] Doplněná žaloba ve věci Doe vs. Nestlé a Cargill (<https://www.justsecurity.org/wp-content/uploads/2020/12/07.14.16-Nestle-Second-Amended-Complaint.pdf>).
- [2] Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co z roku 2013 a Jesner vs. Arab Bank, PLC z roku 2017.
- [3] Nejvyšší soud USA. Stenozáznam z jednání ve věci Nestlé a Cargill vs. Doe. 2020. (https://www.supremecourt.gov/oral_arguments/argument_transcripts/2020/19-416_3ebh.pdf)

Zdroje

- Just Security. 2020. Nestlé, Cargill vs. Doe Symposium (<https://www.justsecurity.org/tag/nestle-cargill-v-doe-symposium/>).
- NORC at the University of Chicago. 2020. NORC Final Report: Assessing Progress in Reducing Child Labor in Cocoa Production in Cocoa Growing Areas of Côte d'Ivoire and Ghana (<https://www.norc.org/Research/Projects/Pages/assessing-progress-in-reducing-child-labor-in-cocoa-growing-areas-of-c%C3%B4te-d%E2%80%99Ivoire-and-ghana.aspx>).
- Protocol for Growing and Processing of Cocoa Beans and their Derivative Products in a Manner that Complies with the ILO Convention 182 concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour. 2005 (https://cocoainitiative.org/wp-content/uploads/2016/10/Harkin_Engel_Protocol.pdf).
- Supreme Court of the USA. Docket No. 19-416 (<https://www.supremecourt.gov/docket/docketfiles/html/public/19-416.html>).
- Whoriskey, Peter – Siegel, Rachel. Cocoa's Child Labourers. The Washington Post. 5. 6. 2019 (<https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/business/hershey-nestle-mars-chocolate-child-labor-west-africa/>)

Fotografie

- [1] Justice-alito-spent-50-pages-railing-against-affirmative-action-in-college-admissions--these-are-his-main-points, autor: JoshEllie1234, 17. prosinec 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] A Working Kid, autor: Adnan Khanjour123, 1. červenec 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Dětská práce [2]

Moldavsko má novou proevropskou prezidentku

Aneta Navrátilová

Na konci roku 2020 si Moldavané zvolili novou hlavu státu. Do čela postsovětské republiky si dosadili prozápadní a prounijní političku a ekonomku Maiu Sanduovou. Tamější listopadové volby byly historicky teprve druhými přímými prezidentskými volbami v Moldavsku, první se uskutečnily před čtyřmi lety v roce 2016. Už tehdy Sanduová kandidovala, avšak neúspěšně.

Nedávné vítězství Maii Sanduové, někdejší moldavské premiérky, bylo pro mnohé překvapením. Nejenže se jedná o první ženu v historii země, která bude zastávat prezidentský post, ale také o kandidátku, která se postavila proruskému politikovi, nyní již bývalému prezidentovi, Igoru Dodonovi, ve volebním souboji již podruhé. Poprvé, v roce 2016, boj o prezidentský post prohrála. Nyní však svého konkurenta porazila, a to s relativně velkým náskokem – ve druhém kole získala Sanduová 57 % hlasů, zatímco Dodon obdržel 44% voličskou podporu.

Ačkoliv je moldavský prezident formálně nezávislou politickou figurou, uplynulé čtyři roky bylo zjevné, že tomu tak v případě prezidenta Igora Dodona nebylo. Dodon byl totiž během svého funkčního období zcela patrně podporován jak moldavskou Socialistickou stranou, která v tamějším jednokomorovém parlamentu disponuje většinou všech křesel, tak samotným Kremlem. Ruský prezident Putin dokonce v průběhu kampaně vyzýval občany Moldavska, aby volili stabilitu v podobě Igora Dodona. Co je však stabilita a občanská jistota, pokud je současné Moldavsko nejchudším a zároveň jedním z nejvíce zkorumpovaných států Evropy?

Na základě zmíněných informací je více než pravděpodobné, že oproti svému předchůdci bude Sanduová zcela odlišnou lídryní. Její politická výhra bude pro Moldavsko znamenat jasnou změnu zahraničně-politického směřování, shodují se odborníci. Už i samotná politická příslušnost nové prezidentky o tom vypovídá – Sanduová stála v roce 2015 u zrodu středo-pravicového hnutí, které se později transformovalo v politickou „Stranu akce a solidarity.“ Navíc v době, kdy působila coby ministryně školství, se mimo jiné zasadila o to, aby byla výuka anglického

Nová moldavská prezidentka [1]

jazyka upřednostňována na úkor jazyka ruského. Anglický jazyk se tak stal povinným předmětem, zatímco ruština pouze volitelným.

Dále je známo, že Sanduová klade dlouhodobě důraz na úzkou spolupráci a navazování vztahů s Evropskou unií a státy v její bezprostřední blízkosti. Tato skutečnost bude pro Moldavsko zajisté znamenat nezanedbatelný zahraničně-politický obrat.

Prezidentka evropské integrace

Během inaugurace 24. prosince 2020 Sanduová vyzdvihla, že se chce stát „prezidentkou evropské integrace“. Občanům Moldavska hodlá zaručit onu stabilitu, které se jim od předchozí hlavy státu nedostalo. Proevropská prezidentka tak usiluje o to, aby bylo Moldavsko demokratickým a liberálním státem, ve kterém budou respektována veškerá lidská práva a svobody a ve kterém se obyvatelé nebudou muset obávat perzekucí na základě jejich přesvědčení či názorů. Stejně tak se chce zaručit o to, aby občané státu pobírali přijatelnou mzdu, díky níž budou moci žít důstojný život.

Zvolení Sanduové lze taktéž považovat za požadavek a popud od lidu k pokračování v boji proti rozsáhlé korupci, kterou je země zmítána, a k upevnění právního státu, jenž je na území Moldavska dlouhodobě podkopáván. I na základě těchto skutečností je Sanduová přesvědčena o tom, že státní instituce mají primárně sloužit lidu.

Mít v blízkosti unijních hranic další proevropsky orientovanou hlavu státu je pro Evropskou unii pozitivní zprávou. Samotní zástupci Hospodářského a sociálního výboru EU Sanduové k vítězství ve volbách pogratulovali a zdůraznili, že je její zvolení jasným podnětem pro navázání užší spolupráce mezi orgány EU a Moldavskem, včetně občanské společnosti. Je pravděpodobné, že by tak během prezidentského mandátu Sanduové mohlo dojít ke zrychlení implementace harmonogramu integrace země do EU.

Mnozí odborníci i zástupci unijních institucí zdůraznili skutečnost, že navzdory probíhající pandemii byla volební účast ve druhém kole o něco vyšší před čtyřmi lety. I to mimo jiné zaručuje Sanduové silný a legitimní mandát pro realizaci její liberální politické agendy. Nelze však opomenout fakt, že většinu křesel v moldavském parlamentu stále drží opozice – Socialistická strana Moldavské republiky. Prosazování liberálních a prounijních politik tak pro Sanduovou nebude snadné.

Zdroje

- Crowcroft, Orlando. Moldova presidential election: Sandu takes surprise lead over Dodon after first round. Euronews. 2/11/2020 (<https://www.euronews.com/2020/11/01/moldova-presidential-election-heads-to-runoff-with-no-winner-in-first-round>)
- European civil society welcomes the victory of Maia Sandu in Moldova's presidential elections. European Economic and Social Committee. 18/11/2020 (<https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/presentations/european-civil-society-welcomes-victory-maia-sandu-moldovas-presidential-elections>)
- Kramer, Andrew E. Pro-E.U. Candidate Wins Moldova Election Over Putin-Backed Rival. The New York Times. 16/11/2020 (<https://www.nytimes.com/2020/11/16/world/europe/moldova-election-president-sandu.html>)
- Moldova's Maia Sandu: 'I want to be the president of European integration'. Deutsche Welle. (<https://www.dw.com/en/moldovas-maia-sandu-i-want-to-be-the-president-of-european-integration/a-56089364>)
- Parliamentary Fractions. The Parliament of the Republic of Moldova. (<http://www.parlament.md/StructuraParlamentului/Frac%C5%A3iuniparlamentare/tabid/83/language/ro-RO/Default.aspx>)
- Rosca, Matei. Moldovan presidential election goes to second round. POLITICO. 2/11/2020 (<https://www.politico.eu/article/moldova-presidential-election-to-second-round/>)
- Volby v Moldavsku vyhrála proevropská kandidátka, soupeři nepomohl ani Putin. Seznam Zprávy. 16/11/2020 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/volby-v-moldavsku-vyhrala-proevropska-sanduova-souperi-nepomohl-ani-putin-129747>)

Fotografie

- [1] Nová moldavská prezidentka. Maia Sandu - EPP Summit - June 2017 (35463818515), autor: European People's Party, 22. červen 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [2] Inauguration of President Maia Sandu, Moldova, December 24, 2020 (00h06m30s) - honoring national anthem, autor: Privesc. Eu Moldova, 24. prosince 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0, editace: ořez.

Inaugurace moldavské prezidentky Sanduové [2]

Etiopský nositel Nobelovy ceny za mír zahájil vojenskou operaci

Iva Turanová

Již třetím měsícem pokračují nepokoje na severu Etiopie. Začátkem listopadu přerostly dlouhodobé neshody mezi etiopskou vládou a Tigrajskou lidově osvobozenec-kou frontou ve vojenský konflikt ve státě Tigraj. Tisíce uprchlíků se přesunuly do sousedního Súdánu a v oblasti nastala humanitární krize.

Počátky sporu

K vyhocení dlouhodobě napjatých vztahů mezi etiopskou vládou a Tigrajskou lidově osvobozenec-kou frontou (*Tigray People's Liberation Front*, TPLF) došlo počátkem listopadu. Premiér Etiopie Abiy Ahmed obvinil síly blízké TPLF z útoku na vojenskou základnu v Tigraji, přičemž oznámil zahájení vojenské operace.

TPLF byla součástí etiopské vlády od roku 1991. Její vliv v rámci vlády však od roku 2018 postupně upadal. Toho roku byl totiž po několikaměsíčních vládních protestech jmenován současný premiér Abiy Ahmed pocházející z nejpočetnějšího etiopského etnika Oromo.

Jeho nástup vedl k liberalizaci politiky, založení nové strany Prosperity (*Prosperity Party*) a k uzavření mírové dohody se sousední Eritreou, která mu v roce 2019 přinesla Nobelovu cenu za mír (viz Bulletin březen 2020, s. 6). Odstranil také klíčové osobnosti Tigrajské strany obviněné z korupce, což mu mezi Tigrajci přineslo kritiku a podnítilo etnické nepokoje. Roku 2019 TPLF vládní koalici opustila.

Vyústění napětí

Na konci srpna 2020 se měly konat celostátní volby, které byly kvůli koronavirové pandemii odsunuty na následující rok. Dle TPLF měl však premiérův mandát skončit v říjnu 2020 a jeho vládu tak označují za nelegitimní. V Tigraji naopak v září proběhly volby regionální s vítězstvím TPLF. Tyto volby odmítla uznat etiopská vláda.

Etiopský premiér Abiy Ahmed, nositel Nobelovy ceny za mír [1]

Situace eskalovala v průběhu října, kdy etiopská vláda omezila financování a styk s Tigraji, načež napětí mezi stranami vyústilo v ozbrojený konflikt. V průběhu listopadu postupovaly vládní vojenské jednotky ze všech stran směrem k Mekelle, hlavnímu městu Tigraje. Mediaci nabídnutou Africkou unií premiér odmítl. Dobyť Mekelle a vítězství nad TPLF bylo ohlášeno na konci listopadu, útoky však pokračují i nadále. Nejnovější zprávy mluví o zabíjení důležitých představitelů TPLF, mezi nimiž je údajně i bývalý ministr zahraničí Seyoum Mesfin.

Humanitární krize

Severní část země byla s počátky bojů odříznuta od komunikační sítě včetně telefonního i internetového spojení. Získat zprávy z místa dění tak bylo prakticky nemožné. Dle dostupných informací si útoky vyžádaly stovky obětí z řad civilistů. Přes 30 tisíc uprchlíků překročilo hranice do sousedního Súdánu, uvnitř Tigraje zůstaly desítky tisíc vnitřně vysídlených osob. V Tigraji se zároveň nachází uprchlické tábory se zhruba sto tisíci uprchlíky z Eritreje.

Na vznikající humanitární katastrofu poukázala OSN. Po dobytí tigrájského hlavního města došlo k uzavření dohody o umožnění humanitárního přístupu mezi OSN a etiopskou vládou. Na jejím základě se podařilo pro eritrejské uprchlíky v Tigraji zařídit dodávky vody a jídla. Pomoc se však dostala pouze do některých táborů. Vysoký komisař OSN pro uprchlíky Filippo Grandi vyjádřil obavy nad situací v řadě dalších táborů, kterým se nepodařilo od vypuknutí střetů pomoc doručit.

Sousední oblasti

Vzhledem k neshodám mezi TPLF a Eritreou se delší dobu spekulovalo o zapojení eritrejských vojenských jednotek do akce. Rovněž Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bachelet obdržela informace o zapojení eritrejského dělostřelectva. Tyto zprávy později potvrdil etiopský generál Belay Seyoum. Tvrdí ale, že jejich účast je nežádaná a Etiopie si její účast v bojích nepřeje.

Neutuchající boje v Etiopii vzbuzují obavy z destabilizace tzv. Afrického rohu. Účast Eritreje v konfliktu a vlna uprchlíků do Súdánu nejsou jediným problémem v oblasti. Etiopie má momentálně spory s Egyptem i Súdánem ohledně přehrady na Nilu. Mírové vyřešení střetů v Etiopii je tak významné pro zachování stability celého regionu, což zdůraznil i generální tajemník OSN António Guterres.

Etiopský premiér Abiy Ahmed [2]

Zdroje

- Al Jazeera. Ethiopia claims two key towns seized from Tigray fighters. (20. listopadu 2020) <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/20/ethiopia-claims-two-key-towns-seized-from-tigray-fighters>
- Al Jazeera. Explainer: What is happening in Ethiopia's Tigray region? (6. listopadu 2020) <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/6/explainer-what-is-happening-in-ethiopia-tigray-region>
- BBC. Ethiopia's Tigray crisis: UN warns aid could run out. (12. listopadu 2020) <https://www.bbc.com/news/world-africa-54916089>
- BBC. Ethiopia's Tigray crisis: The long, medium, and short story. (17. listopadu 2020) <https://www.bbc.com/news/world-africa-54964378>
- BBC. Tigray crisis: Eritrea's role in Ethiopian conflict. (28. prosince 2020) <https://www.bbc.com/news/world-africa-55295650>
- Burke, Jason. Could Tigray conflict turn Ethiopia into a 'Libya of east Africa'? The Guardian. (17. listopadu 2020) <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/17/could-tigray-conflict-turn-ethiopia-into-a-libya-of-east-africa>
- CNN. Negotiations over Ethiopia dam project break down. (11. ledna 2021) <https://edition.cnn.com/2021/01/11/africa/ethiopia-dam-talks-impasse-intl/index.html>
- Paravicini, Giulia. Concern of outright war in Ethiopia grows as PM presses military offensive. Reuters. (9. listopadu 2020) <https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-conflict/concern-of-outright-war-in-ethiopia-grows-as-pm-presses-military-offensive-idUSKB-N27P0M7>
- Paravicini, Giulia. Hundreds dead in worsening Ethiopian conflict, sources say. Reuters. (9. listopadu 2020) <https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-conflict/hundreds-dead-in-escalating-ethiopian-conflict-sources-say-idUSKBN27P15A>
- Reuters. Ethiopian general says Eritrean troops entered Tigray: video clip. (7. ledna 2021) <https://www.reuters.com/article/ethiopia-conflict/ethiopian-general-says-eritrean-troops-entered-tigray-video-clip-idUSL8N2JI0UE>
- Schwikowski, Martina. Ethiopia: Humanitarian crisis worsens in Tigray. Deutsche Welle. (14. ledna 2021) <https://www.dw.com/en/ethiopia-humanitarian-crisis-worsens-in-tigray/a-56224236>
- SWI. Ethiopia rejects African mediation, pushes toward rebel-held Tigray capital (21. listopadu 2020) <https://www.swissinfo.ch/eng/reuters/ethiopia-rejects-african-mediation-pushes-toward-rebel-held-tigray-capital/46175858>
- UN High Commissioner for Refugees. Statement attributable to the UN High Commissioner for Refugees Filippo Grandi on the situation of Eritrean refugees in Ethiopia's Tigray region. (14. ledna 2021) <https://www.unhcr.org/admin/hcspeeches/600052064/statement-situation-eritrean-refugees-ethiopia-tigray-region.html?query=tigray>
- UN Human Rights Office of the High Commissioner. Provide unhindered access to whole of Tigray to protect civilians, Bachelet urges Ethiopia. (22. prosince 2020) <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26623&LangID=E>
- UN World Food Programme. United Nations agencies deliver lifeline food assistance to 25,000 Eritrean refugees in Tigray. (28. prosince 2020) <https://www.wfp.org/news/united-nations-agencies-deliver-lifeline-food-assistance-25000-eritrean-refugees-tigray>

Fotografie

- [1] Ethiopian Prime Minister Abiy Ahmed receiving the Nobel Peace Prize in Oslo 2019, autor: Bair175, 10. prosince 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Abiy Ahmed - 2019, autor: The Kremlin, Moscow, 23. října 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0, editace: ořez.

Významný krok ke konci jaderných zbraní?

Kristýna Žábojníková

Uplynutím ledna 2021 vešla v platnost Úmluva OSN o zákazu jaderných zbraní. V porovnání s jinými mezinárodními instrumenty jako první jaderné zbraně přímo zakazuje. Generální tajemník OSN a nevládní organizace vnímají tuto událost jako významný krok v odzbrojování. Jak vznikla a jak se k ní staví jaderné státy?

Zbraně hromadného ničení jsou zbraně s vysoce destruktivními účinky, které mohou usmrtit velké množství lidí, způsobit rozsáhlé škody na majetku a mít negativní dopad na životní prostředí. Radíme mezi ně jaderné, biologické a chemické zbraně. Jakožto nástroje, které při svém použití mají ničivý dopad na lidské životy a způsobují humanitární katastrofy, se mezinárodní společenství shodlo jejich používání zakázat.

Jako první byla přijata Úmluva OSN o zákazu biologických zbraní, která vstoupila v platnost v roce 1975. Zhruba o dvacet let později, v roce 1997, ji následovala Úmluva o zákazu chemických zbraní. Přijetí regulace k zákazu jaderných zbraní, jakožto posledního zbývajících typu, bylo tedy jen otázkou času.

Zákaz jaderných zbraní

V rámci Konference OSN k vyjednávání právně závazného instrumentu k zákazu jaderných zbraní směřujícího k jejich úplné eliminaci („Konference“), došlo v červenci 2017 k přijetí Úmluvy OSN o zákazu jaderných zbraní (*The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons*, „TPNW“), která má za cíl zakázat vývoj, testování, produkování, získávání, držení, skladování, používání či vyhrožování použitím jaderných zbraní.

Členské státy jsou nadále zavázané jak k negativním tak k pozitivním povinnostem vyplývajícím z této úmluvy. Jedná se například o zákaz rozmisťování či jakéhokoli používání jaderných zbraní na svém území či na území jiného státu nebo napomáhání jiným státům v zakázaných aktivitách.

Generální tajemník OSN António Guterres [1]

Mezi pozitivní povinnosti států se řadí například závazek aktivně chránit osoby a území spadající pod jejich jurisdikci a v případě zasažení užitím jaderné zbraně jsou státy nuceny poskytnout adekvátní pomoc a náhradu.

Vznik úmluvy

S úmyslem podpořit a zesílit závazky států k jadernému odzbrojení a celkovému zákazu těchto zbraní rozhodlo Valné shromáždění OSN o svolání Konference k vyjednávání úmluvy k zákazu jaderných zbraní. Během dvou substantivních jednání Konference došlo za podpory 122 hlasů ke schválení TPNW úmluvy.

Do hlasování ani vyjednávání podmínek úmluvy se nezapojily hlavní jaderné státy ani státy NATO, s výjimkou Nizozemska. To se podílelo na vyjednáváních během Konference, při hlasování však bylo proti a z důvodu dodržení svých závazků v rámci NATO.

Jak stanoví čl. 15 této úmluvy, platnost má nastat 90 dnů po ratifikaci, přijetí, schválení či přistoupení k úmluvě padesátým státem v pořadí. K tomu došlo ratifikací státem Honduras v říjnu 2020 a úmluva následně vstoupila v platnost dne 22. ledna 2021.

Vazba na smlouvu o nešíření jaderných zbraní

Myšlenka regulace jaderných zbraní, jakožto posledního typu zbraní hromadného ničení, jejichž odstranění není přesně regulováno, se objevuje již v předchozí Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, „NPT“), která vstoupila v platnost v roce 1970.

Mezi 191 členských států, které k ní přistoupily, se řadí i jaderná pětka, jež disponuje jaderným arzenálem (USA, Čína, Rusko, Velká Británie a Francie). Nečlenské státy, které také vlastní jaderné zbraně, jsou Indie, Pákistán, Izrael a KLDR.

Na základě této úmluvy mělo převážně dojít k nešíření jaderných zbraní a technologií. Následně pak k odzbrojení států, které vlastní jaderné zbraně, a zároveň u států, které je ještě nevlastní, mělo dojít k zastavení pokusů o jejich získání. Definice a rámec jaderného odzbrojení v NPT nebyl konkrétně stanoven a tudíž nedochází k účinnému naplňování tohoto cíle tak, jak by si nejaderné státy a další aktéři představovali.

Reakce jaderných států

Na rozdíl od NPT, ke které většina jaderných zemí přistoupila, TPNW prozatím takové štěstí nemě-

Test jaderné zbraně [2]

la. Od počátku procesu vystupovali USA, Velká Británie, Francie, Čína, Rusko a NATO spojenci s kritickou pozicí, ve které zpochybňovali účelnost a pozitivní dopad této úmluvy. Vnímají úmluvu jako kolizní a podrývající smysl NPT. NATO dodalo, že vlastnictví takového arzenálu představuje určitý prvek bezpečnosti ve smyslu jaderného odstrašování.

Předseda hodnotící konference NPT upozornil na to, že nová úmluva musí respektovat a být v souladu s NPT a zpochybnil její účinnost v případě neratifikování státy, jež reálně vlastní jaderné zbraně.

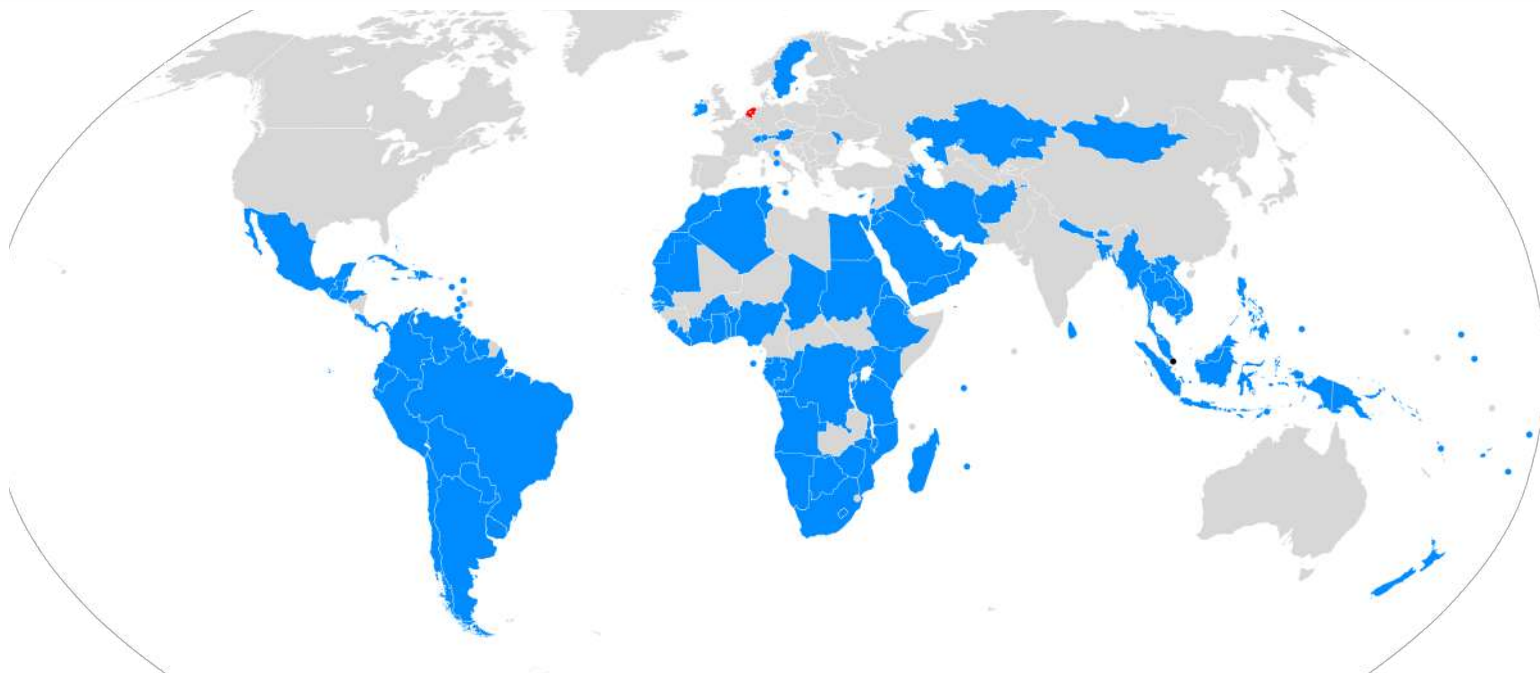
Globální význam úmluvy

Nejaderné státy a nevládní organizace se však domnívají, že chladný přístup jaderných států nemusí vést k okamžitému odsouzení efektivnosti této úmluvy. Oba právní instrumenty, TPNW i NPT sledují stejný cíl.

Argumentují i tím, že v případě smluv o zákazu nášlapných min nebo kazetové munice nedošlo k jejich ratifikaci všemi státy, a přesto měly nepřímý vliv na jejich chování a další kroky, které byly v souladu s obsahem smluv.

Oslavné reakce se úmluvy dostalo i ze strany samotného generálního tajemníka OSN Antónia Guterrese. Platnost úmluvy označil jako výsledek globálního nátlaku na reflektování humanitárních katastrof, které jaderné zbraně způsobují. Vnímá tento moment jako důležitý závazek k úplnému odstranění jaderných zbraní, které nadále zůstává prioritou OSN.

Státy, které hlasovaly pro přijetí úmluvy [3]

Zdroje

Aljazeera. Treaty banning nuclear weapons to enter into force. 25. října 2020 (<https://www.aljazeera.com/news/2020/10/25/un-treaty-banning-nuclear-weapons-to-enter-into-force>).

Erästö, Tytti. The NPT and the TPNW: Compatible or conflicting nuclear weapons treaties? sipri. 6. března 2019 (<https://www.sipri.org/commentary/blog/2019/npt-and-tpnw-compatible-or-conflicting-nuclear-weapons-treaties>).

Jan. Co psala světová média o Severoatlantické alianci: NATO odmítá smlouvu OSN zakazující jaderné zbraně. natoaktual.cz. 16. prosince 2020 (https://www.natoaktual.cz/v-mediich/nato-smlouva-osn-jaderne-zbrane.A201216_164649_na_media_m02).

Rajagopalan, Rajeswari Pillai. Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons Set to Enter Into Force, On January 22, 2021 the TPNW will enter into force. But will it matter?. The Diplomat. 5. listopadu 2020 (<https://thediplomat.com/2020/11/treaty-on-the-prohibition-of-nuclear-weapons-set-to-enter-into-force/>).

The Guardian. Treaty to ban nuclear weapons made official with 50th UN signatory. 25. října 2020 (<https://www.theguardian.com/world/2020/oct/25/treaty-banning-nuclear-weapons-made-official-with-50th-un-signatory>).

UN News. UN treaty banning nuclear weapons set to enter into force in January. 25. října 2020 (<https://news.un.org/en/story/2020/10/1076082>).

UN Office for Disarmament Affairs. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). (<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/tpnw/>).

UN Office for Disarmament Affairs. Treaty on the prohibition of nuclear weapons. (<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/tpnw/>).

Ústav mezinárodních vztahů Praha. 2017. Je sjednávána úmluva zakazující jaderné zbraně v rozporu se Smlouvou o nešíření jaderných zbraní (NPT)? Praha (<https://www.iir.cz/article/je-sjednavana-umluva-zakazujici-jaderne-zbrane-v-rozporu-se-smlouvou-o-nesireni-jadernych-zbrani-npt>).

Fotografie

[1] António Guterres in London - 2018 (41099390345) (cropped), autor: Foreign and Commonwealth Office, 2. května 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

[2] Test jaderné zbraně, autor: WikiImages, 3. ledna 2013, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

[3] Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, autor: Nord-NordWest, 25. listopadu 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 DE, editace: ořez.

SLEDUJTE AKCE CENTRA A DALŠÍCH INSTITUCÍ

Naše aktivity naleznete zde.

Sekce „Chystá se“ přibližuje, co plánují jiné instituce. Zobrazte ji zde.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová a Pavel Doubek

Může soudce veřejně kritizovat výsledek výběrového řízení na pozici předsedy soudu?

Daniela Petržílková

Kárný senát Nejvyššího správního soudu vynesl v prosinci 2020 rozhodnutí, ve kterém se zabýval kritikou bývalé předsedkyně Okresního soudu v Liberci svého nástupce, kterého nepokládala za vhodného na danou funkci. Tuto kritiku vyjádřila jednak ve zveřejněných dokumentech na elektronické úřední desce soudu, ale i v reportáži televize Seznam v rámci pořadu *Žáhady Josefa Klímy*. Jak jsou podle kárného senátu limity svobody projevu soudce?

Kárný senát řešil nejprve zveřejnění materiálů kárně obviněnou na úřední desce Okresního soudu v Liberci. Zveřejněné dokumenty obsahovaly např. výtky, které byly úspěšnému kandidátovi výběrového řízení v minulosti uděleny. Po kárně obviněné si je vyžádala jiná soudkyně, neúspěšná uchazečka o pozici předsedy Okresního soudu v Liberci, podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Podle kárného návrhu, který podala předsedkyně Krajského soudu v Ústí nad Labem, byly tyto materiály účelově vytvořeny kárně obviněnou a anonymizovány selektivně. Kárný senát však řízení pro tento skutek zastavil s odůvodněním, že byl kárný návrh v této části podán opožděně.

Bývalá předsedkyně Okresního soudu v Liberci v předmětné televizní reportáži o úspěšném uchazeči výběrového řízení uvedla, že mu byly v posledních 10 letech v práci vytýkány nedostatky nebo s ním byl projednáván neuspokojivý stav v jeho oddělení. Konkrétně např. uvedla, že nemá vnitřní disciplínu, „*aby fungoval sám pod tím svým vlastním dozorem, bez průtahů, aniž by nad sebou měl kontrolu.*“ Kárný senát řešil právní spor o to, zda soudkyně těmito výroky v reportáži spáchala kárné provinění.

Talár [1]

Kritika výsledku výběrového řízení

Podle § 87 odst. 1 zákona o soudech a soudcích [1] je kárným proviněním „*zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo ohrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.*“ Kárným proviněním je též zaviněné porušení povinností spojených s funkcí předsedy soudu (§ 87 odst. 2). Zákon kromě toho uvádí, že soudce je povinen zachovávat náležitou úctu k ostatním soudcům (§ 80 odst. 6).

Kárný senát v analyzovaném rozhodnutí konstatoval, že veřejné vyjádření soudce, které jiného vykreslí v očích veřejnosti v nepatřičně negativním světle, může naplnit znaky kárného provinění.

Soudci mají, stejně jako všichni ostatní, ústavně garantované právo na svobodu projevu. Vzhledem k tomu, že jsou soudci velmi významným reprezentantem soudní moci, jejíž legitimita a autorita

jsou založeny na „uvážlivosti, uměřenosti, racionalitě a přesvědčivosti“, má svoboda projevu v jejich případě své specifické limity. Veřejná vystoupení soudců musí stát podle kárného senátu na pečlivě zjištěných a kriticky zhodnocených faktech. Jinak řečeno, soudce musí dbát na to, aby byla jeho veřejná vyjádření pravdivá. V případě veřejného vyjádření názoru se musí soudce vyjadřovat uvážlivě, zdrženlivě a nebýt při tom nepatříčně ovlivněn emocemi.

Kárný senát se následně zabýval otázkou, zda může soudce veřejně kritizovat výsledky výběrových řízení v justici. Došel k závěru, že je to v obecné rovině nejen možné, ale i justici prospěšné. Podle kárného senátu by v soudnictví měly být veřejně debatovány otázky spojené s jeho fungováním, včetně výsledků výběrových řízení. Soudnictví musí být schopno unést veřejnou debatu o vhodnosti či nevhodnosti určitých osob na funkci předsedy soudu.

Kárný senát po provedeném dokazování dospěl k závěru, že kárně obviněná nesdělila v reportáži o úspěšném uchazeči na předsedu soudu nic nepravdivého a své názory na jeho osobu vyjádřila přijatelnou a zdrženlivou formou. Kárně obviněnou proto obvinění zprostil se závěrem, že její vystoupení v reportáži není kárným proviněním.

Svoboda projevu [2]

Svoboda projevu a kárné provinění jako „ultima ratio“

Nejvyšší správní soud se podobným případem již v minulosti zabýval. Jednalo se o případ, kdy se soudce kriticky vyjadřoval o vedení Krajského soudu v Ústí nad Labem. V rozhodnutí sp. zn. 13 Kss 5/2016 Nejvyšší správní soud uvedl, že kritika justice požívá zvýšené ochrany a je chráněna svobodou projevu. Kárné provinění je proto podle názoru Nejvyššího správního soudu třeba považovat za „ultima ratio“ a vztáhnout ho jen k projevům, které by byly skutečně způsobilé narušit důstojnost soudcovské funkce. Jiné projevy, které jsou z etického hlediska nevhodné, se mají podle tohoto rozhodnutí řešit spíše domluvou či udělením výtky.[2]

Politická vyjádření soudce

Některé případy týkající se svobody projevu soudce posuzoval i Ústavní soud. Zabýval se třeba případem, kdy soudce přeposlal několika novinářům e-mail s fiktivními rozhovory mezi politiky.[3] Obsah těchto přeposlaných rozhovorů označil sám Ústavní soud za „výrazně difamační.“ V nálezu zdůraznil, že výkon svobody projevu podléhá u soudce omezením vyplývajícím z čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a z čl. 10 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

Výkon svobody projevu musí být ze strany soudců uskutečňován zdrženlivě, a to tak, aby neohrožoval autoritu a nestrannost soudní moci. Omezení svobody projevu přitom pro soudce platí nejen při výkonu jejich funkce, ale i v jejich občanském životě. Svoje závěry opřel Ústavní soud o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména o rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1999 ve věci Wille proti Lichtenštejnsku.[4]

Ústavní soud řešil i případ, kdy soudce v průběhu volební kampaně před komunálními volbami v roce 2014 v obci Mnichovice sepsal leták, ve kterém hodnotil jednotlivé politické strany kandidující v místních volbách.[5] Po volbách publikoval soudce v lokálním časopise povolební článek, v němž vyslovil obavy, že pokud město nepovede jeden ze zvolených zastupitelů, „hrozí městu katastrofa.“ Ústavní soud v této věci uvedl, že pro zachování důvěry veřejnosti v soudní moc je nezbytné, aby si soudci udržovali ve svých

projevech odstup od politické soutěže, a to i na místní úrovni.

Literární činnost soudce

K mezím svobody projevu soudců se Ústavní soud vyjádřil i v případě soudce, který publikoval krátké satirické povídky a fejetony, které obsahovaly vulgární výrazy, sexuální, násilné a rasistické nářázky (v textech jsou jimi popisováni migranti či občanští aktivisté).[6]

Podle Ústavního soudu musí být i literární a publikační činnost soudců vykonávána zdrženlivě, aby neohrožovala autoritu a nestrannost soudní moci. Postavení soudce je specifické a jeho pravomocem a výsadám odpovídají zvýšené požadavky na osobní integritu. Pro zachování důvěryhodnosti celé justice jsou tak soudci v některých případech omezeni při výkonu svých politických práv.

Závěr

Zmíněné případy ukazují, že soudní judikatura v případě projevů soudce rozlišuje mezi případy, kdy se jedná o veřejnou kritiku poměrů v justici a případy, kdy se jedná o veřejná politická vyjádření. Vyjádření, která poměry v soudnictví kritizují, požívají zvýšené ochrany. Z nejnovějšího rozhodnutí analyzovaného v první části tohoto textu však plyne, že i při takových vyjádřeních musí být soudci uvážliví, musí dbát na pravdivost předkládaných tvrzení a při prezentování svých

osobních názorů musí být zdrženliví. Výše zmíněné judikatorní závěry se odrazily i do *Etického kodexu* zveřejněného v červnu 2020, který vypracovala skupina soudců pod vedením předsedy Nejvyššího soudu Petra Angyalossyho.[7]

Poznámky

- [1] Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.
- [2] Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 2. listopadu 2016, č. j. 13 Kss 5/2016-75.
- [3] Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. II.ÚS 2490/15.
- [4] Rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1999 ve věci Wille proti Lichtenštejnsku.
- [5] Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2016, sp. zn. I.ÚS 2617/15.
- [6] Nález Ústavního soudu ze dne 11. dubna 2017, sp. zn. IV.ÚS 2609/16
- [7] Angyalossy, Havelec a kol. 2020. Etický kodex. (<https://justice.cz/documents/16809/0/Etický+kodex+soudců-2020.pdf/113b-03de-faf7-43f0-a5c8-3bd04401c732>).

Zdroje

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 2. listopadu 2016, č. j. 13 Kss 5/2016-75
Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 2. prosince 2020, č. j. 16 Kss 1/2020-122

Fotografie

- [1] Talar soudce, autor: Schuminka janička, 7. září 2010, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0, editace: ořez.
- [2] Freedom of speech (5), autor: Madelgarius, 24. dubna 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] Okresní soud Liberec, severovýchodní pohled, autor: Fanda-CZ, 11. května 2011, zdroj: Wikipedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Okresní soud v Liberci [3]

Výroční zpráva BIS za rok 2019. Jakým novým hrozbám ČR čelí?

Nikola Sedláková

Bezpečnostní informační služba vydala v listopadu minulého roku výroční zprávu, v níž popsal hrozby, kterým Česká republika čelí. Přední místo zauímají aktivity špiónů z Ruska a Číny, ale nalezneme zde celou řadu dalších varování. Na co by si měla ČR podle BIS dávat pozor? Jakou podporu má práce tajné služby ze strany politiků?

Bezpečnostní informační služba (dále jen „BIS“) je jednou ze tří zpravodajských služeb působících na území České republiky.[1] Jedná se o civilní kontrarozvědku působící uvnitř státu. Oblasti, kterým se BIS věnuje, určuje zákon [2] a za její činnost odpovídá vláda. Získané poznatky jsou předány vládě a prezidentu ČR, který se souhlasem vlády může kontrarozvědce rovněž zadávat úkoly.

Jedním z hlavních úkolů BIS je získávat a vyhodnocovat informace o cizích zpravodajských službách, jejichž záměry by mohly ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy státu. V rámci své činnosti také zabezpečuje informace o aktivitách namířených proti demokratickým základům a suverenitě ČR či informace související s terorismem nebo organizovaným zločinem.

Zjištěné informace BIS předkládá prezidentovi republiky, vládě (předsedovi vlády a jednotlivým ministrům), státním a policejním orgánům, a to ve formě utajované zprávy o její činnosti. Veřejnost se o aktivitách BIS dozvídá prostřednictvím výroční zprávy, jež je veřejně přístupná a zpracovává se za každý kalendářní rok. Je nutné podotknout, že nová výroční zpráva je ve srovnání s dřívějšími poněkud „opatrnější“, tedy méně konkrétní.

Rusko a Čína: neustále se zvyšující hrozba

Nová výroční zpráva BIS v zásadě potvrdila veškeré hrozby, které předpovídala v předchozích letech. V části, která se zabývá působením ruských tajných služeb na českém území, nepřináší BIS v podstatě žádné nové překvapující zjištění, spíše je potvrzován dlouhodobý trend, kterému Česká republika čelí.

Logo BIS [1]

Ze zprávy vyplývá, že na území ČR operují všechny tři klíčové ruské tajné služby – rozvědka SVR, vojenská rozvědka GRU a kontrarozvědka FSB. Nemalá část těchto agentů operuje pod diplomatickým krytím zaměstnanců ruského velvyslanectví v Praze. Počet ruských zpravodajských diplomatů je stejně jako v minulých letech velmi vysoký.

Za rizikový BIS považuje nový trend, kdy někteří proruští šířitelé propagandy a dezinformací nejsou přímo řízeni či úkolováni ruskou státní mocí, a přesto pracují v její prospěch. Navíc tito „aktivisté“ nemusí nutně pocházet z ruskojazyčné komunity, ale mohou mezi nimi být i čeští občané. Což je ještě více alarmující.

Co se čínských špiónážních sítí týče, ty mají v porovnání s Ruskou federací poněkud odlišnou strategii. Podle informací BIS se Čína zaměřuje spíše na akademickou sféru, a to prostřednictvím různých projektů na výměnu studentů nebo otevírání společných výzkumných center. Českým akademikům byla například nabízena účast na školení, konferencích, přičemž náklady s tím spojené byly hrazeny čínskou stranou.

Ačkoliv každá z těchto zemí postupuje odlišně, jedno mají společné: Česká republika patří do silné zájmové oblasti těchto mocností.

Útoky státních hackerů na české instituce

Za nejzásadnější část výroční zprávy považují informaci o průniku pravděpodobně ruských a čínských „státních hackerů“ (pracující pro tajné služby) do kybernetické infrastruktury státních institucí ČR. Byl zaznamenán opětovný útok na infrastrukturu a diplomatické síť ministerstva zahraničí, nejspíše ze strany Ruska.

Rovněž byl zaregistrován průnik pravděpodobně čínskými aktéry do infrastruktury antivirové společnosti Avast. Díky varování BIS o možném útoku mohla společnost Avast ve spolupráci s kontrarozvědkou přijmout příslušná opatření, čímž byla zajištěna ochrana dat uživatelů.

Možné budoucí hrozby – demokracie v ohrožení?

V poslední době se hojně hovoří o přidělení státní zakázky na dostavbu jaderné elektrárny Dukovany. Přestože se jedná o zásadní téma, ve výroční zprávě je zmíněno pouze okrajově a „opatrně“: *„BIS se ve zvýšené míře zaměřovala mimo jiné na rizikové aktivity týkající se strategických projektů z oblasti energetiky.“* Proč se této otázce BIS nevěnuje více, můžeme jen spekulovat. Podle názoru BIS zveřejněném na por-

Miloš Zeman [2]

tálu iRozhlasu by Čína i Rusko měly být vyloučeny z tendru na dostavbu Dukovan. Znepokojující ovšem je, že prezident republiky je silně proti tomuto kroku a naopak tvrdí, že by tuto zakázku měla získat právě jedna z těchto mocností.[3]

Zpráva BIS dále sděluje, že v ČR monitorovala možné snahy o nelegitimní ovlivňování výsledků voleb do Evropského parlamentu v květnu 2019. Zabývala se tím z důvodu sílící dezinformační scény, která se snaží o rozšíření proruských narativů a konspiračních teorií.

Bezpečnostní hrozbou je též zjištěný pokus vyvážet z Česka tankové motory do Severní Koreje – země s totalitním režimem. Celkově se zpráva BIS zabývá exportem zbraní do embargovaných zemí mnohem více než obvykle.

Kritika BIS

Práci, kterou BIS odvádí, považuje naprostá většina politiků za velmi pozitivní a přínosnou, ovšem s výjimkou prezidenta republiky. Miloš Zeman činnost informační služby dlouhodobě kritizuje, především jejího současného ředitele Michala Koudelku. Prezident republiky BIS označil za „neschopnou“ a její zpravodajce jako „čučkaře“.

Jsem toho názoru, že pokud má být BIS kritizována, má se tak dít na základě objektivních faktů a konstruktivní cestou. Například si lze vyžádat od BIS výstupy či ji pověřit konkrétními úkoly, jak předvídá zákon. Kritiku prezidentem republiky nepovažuji za přiměřenou a vedenou úmysly její práci zefektivnit. Alarmující je zejména nedávná žádost prezidenta na BIS o poskytnutí jmen důstojníků ruské rozvědky v Česku. Ačkoliv prezident disponuje právem tajnou službu s vědomím vlády úkolovat, splnění takového úkolu by mohlo ohrozit řadu osob a operací. Je proto otázkou, zda zadání takového úkolu nevybočuje z mezí zákona.

Klíčovým úkolem BIS je zajišťovat na území České republiky ochranu ústavy, institucí, občanů a svobodného způsobu života, což se jí daří. Vrcholní představitelé ČR by tyto aktivity měli podporovat.

Jak již bylo avizováno výše, výroční zpráva BIS za rok 2019 je opatrnější než v předchozích letech. Jedním z důvodů může být snaha vyhnout

Sídlo BIS [3]

se další veřejné kritice od prezidenta. To by zároveň vysvětlovalo, proč se BIS ve zprávě k některým tématům vyjadřuje méně konkrétně.

Poznámky

- [1] Druhou zpravodajskou službou je Úřad pro zahraniční styky a informace (civilní výzvědná služba), která se zabývá informacemi ze zahraničí. Třetí zpravodajskou službou je Vojenské zpravodajství, které slučuje kontrarozvědnou i rozvědnou činnost a zaměřuje se především na informace týkající se obrany.
- [2] Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky
- [3] Kabrhelová Lenka. Rusko a Čínu raději nezvat, radí experti. Praha: Podcast Českého rozhlasu Vinohradská 12. 23. listopadu 2020.

Zdroje

- Bezpečnostní informační služba. 2020. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2019. Praha: Bezpečnostní a informační služba (<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2019-vz-cz.pdf>).
- ČTK. K výroční zprávě BIS přistoupíme zodpovědně, řekla za vládu ministryně financí Schillerová. Praha: Český rozhlas. 26. listopadu 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/k-vyrocnizprave-bis-pristoupime-zodpovedne-rekla-za-vladu-ministryne-financi_1911261555_aur).
- ČTK. Tajné služby v Česku: kdo je kontroluje a kdo odvolává jejich vedení? Praha: Český rozhlas. 17. května 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tajne-sluzby-bis-urad-pro-zahranicni-styky-a-informace-sasek-metnar-vojenske_1805171241_dp).
- ČTK. Zeman je proti vylučování Ruska a Číny z tendru na Dukovany. České noviny. 20. prosince 2020 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zeman-je-proti-vylucovani-ruska-a-ciny-z-tendru-na-dukovany/1973699>).
- Guryčová, Kristýna. Kdo jsou „čučkaři“? „Jde o nespisovný výraz původem z Moravy,” říká jazykověděc Oliva. Praha: iRozhlas. 7. prosince 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milos-zeman-cuckari-karel-oliva-bis-vyrocnizprava-vyznam_1812071659_kno).

-domov/milos-zeman-cuckari-karel-oliva-bis-vyrocnizprava-vyznam_1812071659_kno).

Kabrhelová, Lenka. Kontrarozvědka na tahu: Co prozrazuje zpráva BIS? Praha: Podcast Českého rozhlasu Vinohradská 12. 12. listopadu 2020.

Koudelka, Michal. 2020. Slovo ředitele BIS k veřejné Výroční zprávě za rok 2019. Praha: Bezpečnostní a informační služba (<https://www.bis.cz/aktuality/slovo-reditele-bis-k-verejne-vyrocnizprave-za-rok-2019-717823a3.html>).

Kundra, Ondřej a Spurný, Jaroslav. Rusko má užitečné idioty, Peking láká akademiky. Co znepokojuje tajnou službu. Respekt. 10. listopadu 2020 (<https://www.respekt.cz/agenda/rusko-ma-uzitecne-idioty-pekings-laka-akademiky-co-znepokojuje-tajnou-sluzbu>).

Fotografie

- [1] BIS logo, autor: Security Information Service (BIS) - Government of the Czech Republic, 13. srpna 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC0, editace: ořez.
- [2] Milos Zeman 2019-02336, autor: Pelz, 13. června 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
- [3] Nárožní, BIS a XXXLutz, autor: ŠJů, 27. září 2011, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
- [4] Hacker-3342696 1920-1024x788, autor: B_A, 22. dubna 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC0, editace: ořez.

Ilustrační fotografie [4]

Prostorové odposlechy ve světle nedávné judikatury Nejvyššího soudu

Jana Koblasová

Trestní kolegium Nejvyššího soudu v prosinci 2020 publikovalo dvě usnesení, které se týkají prostorových odposlechů (institutu sledování osob a věcí), obsaženého v ust. § 158d trestního řádu. V čem spočívají tato konkrétní usnesení a jaký mají význam pro dosavadní vývoj úpravy prostorových odposlechů v trestním řízení?

Druhy odposlechů a jejich povolování

Sledování osob je jedním z důkazních prostředků, pomocí kterého je možné získávat a zjišťovat věci důležité pro trestní řízení. Dalšími prostředky jsou odposlech a záznam telekomunikačního provozu upravené v ust. § 88 a § 88a trestního řádu (dále jen „TR“). Zatímco u sledování osob jde často o tzv. prostorové odposlechy, u odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu jde zásadně o odposlechy telefonní.

V praxi může být prostorový odposlech nasazen například v kavárně či přírodě, ale také v soukromí (např. v bytě, kanceláři). Rozdílný je dále povolovací režim. Telefonní odposlechy musí povolit soud. Naproti tomu k prostorovým odposlechům postačí v mnoha případech povolení státního zástupce, nejde-li o zásah do nedotknutelnosti obydlí.

Rozlišujeme tři druhy sledování osob a věcí, prosté sledování, sledování s pořizováním zvukových, obrazových nebo jiných záznamů a sledování, při kterém je zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků.

Zásahy do práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí

Při využití sledování osob si zájem na odhalování a postihování trestné činnosti konkuruje s právem jednotlivce na ochranu soukromí. Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena, jak stanoví čl. 7 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Lis-

Ilustrační fotografie [1]

tina“). Limity pro zásah do práva na respektování soukromého života musí být vymezeny zákonem. Avšak ani splnění zákonných požadavků pro sledování osob není dostačující pro jeho legitimitu.

Další požadavky pro legitimitu sledování osob nalezneme v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Ta v čl. 8 odst. 2 uvádí, že zásah musí být dovolen zákonem, musí sledovat některý z cílů uvedených v tomto ustanovení (předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví, ...) a musí být nezbytný v demokratické společnosti. Intenzita zásahu do soukromí se různí v jednotlivých formách sledování osob a věcí.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva dále dovodila, že k narušení soukromí osob může dojít jak jejich sledováním v soukromí, tak i na veřejnosti. [1]

Pokud dochází ke sledování osob na veřejnosti, je nutné posuzovat intenzitu zásahu do soukromí. Například vyfocení si náhodného kolemjdoucího nebude obvykle představovat zásah do soukromí ve smyslu čl. 7 Listiny, ale systematické sledování osoby už ano. Vyšší intenzita zásahu je spatřová-

na právě v pořizování zvukových, obrazových nebo jiných záznamů při sledování.

Judikatura Ústavního soudu související s prostorovými odposlechy

Legitimním cílem pro zásah do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí při úkonech trestního řízení je zájem demokratické společnosti na potírání kriminality. Ke sledování je možné přistoupit pouze tehdy, lze-li důvodně předpokládat, že budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení.[2]

Zatímco je v případě telefonních odposlechů nutné vždy zajistit účinnou kontrolu nezávislou a nestrannou soudní mocí (srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 770/06), v případě prostorových odposlechů je soudní kontrola prováděna až pokud jde o zásah do nedotknutelnosti obydlí nebo do listovního tajemství. Pokud nejde o tuto formu a jsou pořizovány „jen“ zvukové a obrazové záznamy, postačí souhlas státního zástupce.

Ústavní soud vysvětlil rozdílný přístup povolovacích režimů, a to ve vztahu ke sledování osobních motorových vozidel.[3] Sledování takovýchto vozidel, pohybujících se na veřejnosti, při kterém se

pořizují záznamy pro účely trestního řízení, musí být podloženo podezřením ze spáchání trestného činu a poměřováno hlediskem subsidiarity. Takové sledování však není natolik intenzivním zásahem do soukromí jako je domovní prohlídka. Postačí tak povolení státního zástupce.

Rozhodnutí publikovaná ve sbírce Nejvyššího soudu

V usnesení ze dne 25. 8. 2020 (sp. zn. 8 Tdo 647/2020) se Nejvyšší soud zabýval výkladem několika ustanovení trestního řádu (§ 158d odst. 2, 3 a 10). Zjednodušeně řečeno šlo o otázku, zda je možné v jiné trestní věci užít záznam, který podléhá povolení soudu.

Nejvyšší soud za pomoci systematického a logického výkladu dovodil, že sledování se zásahem do nedotknutelnosti obydlí a jiných práv dle § 158d odst. 3 TR neobsahuje úpravu zvláštního institutu. Pouze jsou kladeny náročnější podmínky v podobě povolení soudcem, ale jinak i zde dochází (stejně jako u sledování s povolením státního zástupce) k pořizování záznamů. Proto se bude institut užití záznamu i v jiném trestním řízení vztahovat na oba případy pořizování záznamů při sledování, tedy jak na sledování osob povolené státním zástupcem, tak i povolené soudcem.

Nejvyšší soud ČR [2]

Svůj názor Nejvyšší soud zopakoval i v zářijovém rozhodnutí (7 Tdo 865/2020), kdy se jednalo opět o to, zda je možné v jiné věci použít odposlechy, ke kterým je nutné povolení soudce. Zde se navíc poukazuje na to, že je nutné brát v úvahu i princip proporcionality, tj. vyváženost mezi závažností zásahu do soukromí a závažností trestné činnosti, která má být záznamy z jiné trestní věci prokázána.

Je nezbytné vyvažovat v daném případě právo na soukromí na straně jedné a veřejný zájem na objasnění trestné činnosti na straně druhé. Jako příklad se v rozhodnutí uvádí sledování osoby pro zločin vraždy, při němž vyjde najevo bagatelní trestný čin vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti. Užití záznamů v řízení o tomto méně významném trestném činu by bylo zřejmě neproporcionální.

Při posuzování, zda je možné užít záznam v povolacím režimu soudce i v jiné trestní věci, je třeba respektovat právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny. Také nutno brát v úvahu intenzitu zásahu do práv uvedených v § 158d odst. 3 TŘ a závažnost trestního činu, o němž se vede řízení v jiné trestní věci.

Závěrem

Nejnovější judikatura Nejvyššího soudu rozšířila použitelnost záznamu jako důkazu v jiné trestní věci i na odposlechy, které povoluje soud. Současně však upozorňuje na princip proporcionality a

respektování práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.

Poznámky

- [1] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 2010, Uzun proti Německu, body č. 45 a 46.
- [2] § 158b odst. 2 TŘ.
- [3] Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. července 2014, sp. zn. I. ÚS 1983/13.

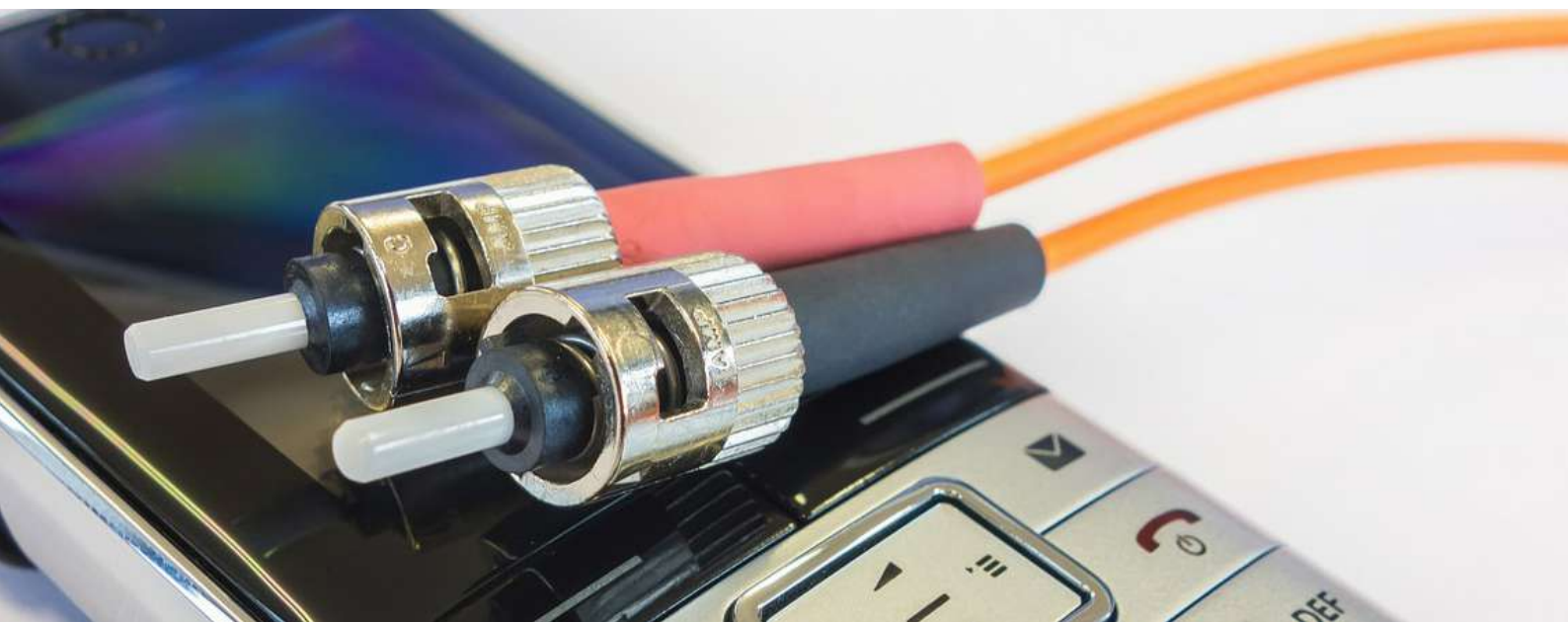
Zdroje

- Husseini, Faisal, Bartoň, Michal, Kokeš, Marian, Kopa, Martin a kolektiv. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021
- Jelínek, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. Advokátnídeník.cz. 22. září 2018. (<https://advokatnidenik.cz/2018/09/22/k-chybejici-pravni-uprave-tzv-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu/>)
- Marešová, Adéla. Sledování osob a věcí, užití institutu v praxi a jeho ústavní limity. Diplomová práce. 29. června 2020
- Tlapák Navrátilová, Jana. Galovcová, Ingrid. Sledování osob po skončení trestního stíhání. Bulletin advokacie. 1-2/2020.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2020, sp. zn. 8 Tdo 647/2020
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. září 2020, sp. zn. 7 Tdo 865/2020
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. II. ÚS 770/06
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. července 2014, sp. zn. I. ÚS 1983/13

Fotografie

- [1] Eavesdropping?, autor: kathy hipsher photography, 22. března 2006, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.
- [2] Burešova 20, Nejvyšší soud ČR (0965), autor: Martin Strachoň (Bazí), 3. června 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] lustrační fotografie, autor: blickpixel, 25. října 2014, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

Ilustrační fotografie [2]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Kristýna Žabojníková

Vnitrostátní právo

Bělohlávek, J. A. Autonomie vůle v civilním právu, její ústavněprávní základ a upřednostnění částečné neplatnosti právního jednání před neplatností celkovou. *Právní rozhledy* 23-24/2020

Burešová, K. Strategie proti diskriminaci LGBTIQ lidí. *Právní rozhledy* 1/2021

Dienstbier, J. Etické aspekty teorie mimořádného vládnutí. *Jurisprudence* 6/2020

Grepl, J. Invazivní zákrok do integrity pacienta. *Právní rozhledy* 23-24/2020

Handrlica, J. Aplikace cizího veřejného práva v řízeních před správními orgány. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2020

Nový, D. Ukončení pobytu cizince ohrožujícího bezpečnost. Zrychlení, nebo zpomalení?! *Právní rozhledy* 1/2021

Ondřejek, P. Proporcionalita opatření přijímaných ve výjimečných stavech. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2020

Provazník, J. „Pravé“ verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2020

Redakce. SÚJB: Novelizace právní úpravy zákazu chemických zbraní v ČR je dovršena. *Právní rozhledy* 23-24/2020

Šikel, L. Členství soudců v politické straně a členství soudců v církvi. *Jurisprudence* 6/2020

Tvrdíková, L. Důležitost kontextu při používání judikatury. *Časopis pro právní vědu a praxi*

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Dufková, A. Určení mezinárodní pravomoci soudu v rámci nekalosoutěžního jednání v prostředí internetu evropských zemí. *Právní rozhledy* 1/2021

Káčer, M. Načo sa trápiť s otázkou existencie ľudských práv? *Časopis pro právní vědu a praxi* 4/2020

Křížáková, M. Dočasná opatření dle čl. 78 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie ve světle judikatury Soudního dvora EU. *Jurisprudence* 6/2020

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Augustín, M. Výskum demokracie v postpozitivistické vede. O metodologických otázkách teorií demokracie. *Studia Politica Slovaca* 2/2020

Brhlíková, R. Bilaterálne dohody o obrannej spolupráci - dohoda medzi Slovenskom a USA. *Studia Politica Slovaca* 2/2020

Hosoda, T. The grass under two elephants: Updating China's behavior in ocean-space and reactions by its neighbors. *Mezinárodní politika*. 20. 1. 2021

Polnar, S., Prokop, B. Reforma československého vojenského myšlení a rok 1968. *Vojenské rozhledy* Mimořádné číslo 2020

Redakce. Mezinárodní politika – Lidská práva jako profilové téma české zahraniční politiky. *Mezinárodní politika*. 31.12. 2020

Svoboda, D. Alternativy Boko Haram k současnému modernímu nigerijskému státu. *Obrana a strategie* 2/2020

Yar, L. Kurdské bojovníčky v Sýrii v boji proti ISIS a po něm. *Obrana a strategie* 2/2020

Zahradníček, R. Zbraně hromadného ničení a chemické vojsko ve světle českých vojenských periodik let 1920-2020. *Vojenské rozhledy*, Mimořádné číslo 2020

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V současnosti působí jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Tomáš Münzberger: Tomáš dokončuje magisterské studium oboru Právo a právní věda na Karlově univerzitě v Praze. Zabývá se především ochranou lidských práv a mezinárodním právem veřejným. Během studia nabyl pracovní zkušenosti v azylovém právu a právu životního prostředí. Zajímá se o mezinárodní politiku a antropologii práva.

Alžběta Dvořáková: Alžběta momentálně studuje Bezpečnostní a strategická studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Absolvovala stáž v organizaci La Strada Česká republika nebo spolupráci s Most ProTibet. Oblastmi jejího zájmu je problematika obchodování s lidmi, zločiny proti lidskosti a porušování lidských práv v ozbrojených konfliktech.

Mgr. Jakub Hedl: Jakub je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V průběhu studia se zúčastnil stáže na ministerstvu zahraničí a specializoval se v azylovém právu. V současné době pracuje na Ministerstvu školství. Zaměřuje se na oblast mezinárodního trestního práva a práva ozbrojených konfliktů. Mezi jeho koníčky patří historie, filmy a organizace letního tábora.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, Ph.D., LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií, Mezinárodní politologickém ústavu a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace politiky na UC Berkeley. Přednášel o lidských právech v Číně či v Ruské federaci. Hubert byl v letech 2013 až 2020 členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Barbora Bromová: Barbora v současnosti studuje na univerzitě v Amsterdamu, kde se v rámci multidisciplinárního programu blíže zaměřuje na evropské a mezinárodní právo. Věnuje se také spolupráci s fondem UNICEF a podpoře nezávislé žurnalistiky v Evropě v rámci European Press Prize.

Martin Míšek: Martin studuje Evropská studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Během studia absolvoval stáž na Ministerstvu zahraničních věcí. S lidmi si rád popovídá o funkci současné Evropské unie. Mimoto se věnuje neformálnímu vzdělávání v rámci programu Erasmus+.

Eliška Hůlová: Eliška je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Uplynulý akademický rok ale strávila studiem na univerzitě v Utrechtu v rámci programu Erasmus+. Zajímá se především o ochranu lidských práv na evropské úrovni a o problematiku tranzitivní spravedlnosti.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Nela Černota

Nela vystudovala právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Absolvovala stáže u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Během studijního pobytu na Univerzitě v Heidelbergu pracovala v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo.

Stážisté:

Bc. Aneta Navrátilová: Aneta je studentkou magisterského programu Evropská studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V uplynulém semestru pobývala na Erasmu v polské Wroclawi. Ve svých pracích a článcích se často soustředí na problematiku brexitu a budoucího vztahu mezi EU a Británií, pozici zemí V4 v EU, nebo na právní a institucionální rámec EU.

Iva Turanová: Iva studuje právo na Prf MU. Zájem o zahraničněpolitické dění, situaci v Číně a stav lidských práv ve světě prohloubila při studijních pobytech v Číně a Francii. Během studia absolvovala stáž v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před SDEU a v oblasti diplomacie v New Yorku, Pekingu a Dillí. Působí jako lektorka v Amnesty International.

Kristýna Zábojníková: Kristýna je studentkou posledního ročníku práv na PF UPOL. Zaměřuje se na mezinárodní mechanismy na ochranu lidských práv a mezinárodní vztahy. Během svého studia absolvovala stáž na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě a nyní na Ministerstvu zahraničních věcí se zaměřením na kybernetickou bezpečnost. Působí v Amnesty International.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u ESLP a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D.

Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmana a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Stážisté:

Jana Koblasová: Jana studuje na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a zajímá ji ústavní právo a lidská práva. V roce 2020 absolvovala stáž u Okresního soudu v Trutnově na civilním úseku.

Mgr. Bc. Daniela Petržílková: Daniela je absolventkou PrF MU a FSS MU. Pracuje na správním úseku Městského soudu v Praze. Má za sebou stáže u Stálé mise ČR při OSN v Ženevě a na Úřadě vlády.

Tereza Kuklová: Tereza je studentkou třetího ročníku Právnické fakulty v Brně. Zajímá se o problematiku ochrany lidských práv, ústavní a uprchlické právo. Zúčastnila se Školy lidských práv 2020.

Bc. Nikola Sedláková: Nikola studuje Evropská studia na FSS MU. Během studia absolvovala stáž v Bruselu. Působí na pozici immigration assistant v advokátní kanceláři Petyovsky & Partners.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černota,
Lucie Nechvátalová, Pavel Doubek Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Nikola Sedláková | ISSN 1804-2392.